

A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

XV

A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE

III

1948

ЕЖЕГОДНИК ГОРОДСКИЙ БИБЛИОТЕКИ

ИМЕНИ «САБО ЭРВИНА» БУДАПЕШТ

ANNUAIRE DE LA BIBLIOTHÈQUE MUNICIPALE DE BUDAPEST

»ERVIN SZABÓ«

III (XV)

BUDAPEST MYOMDA NY.

12165

✓ ~~X 21112~~

~~2/8264~~

Felelős kiadó: dr. Dienes László igazgató

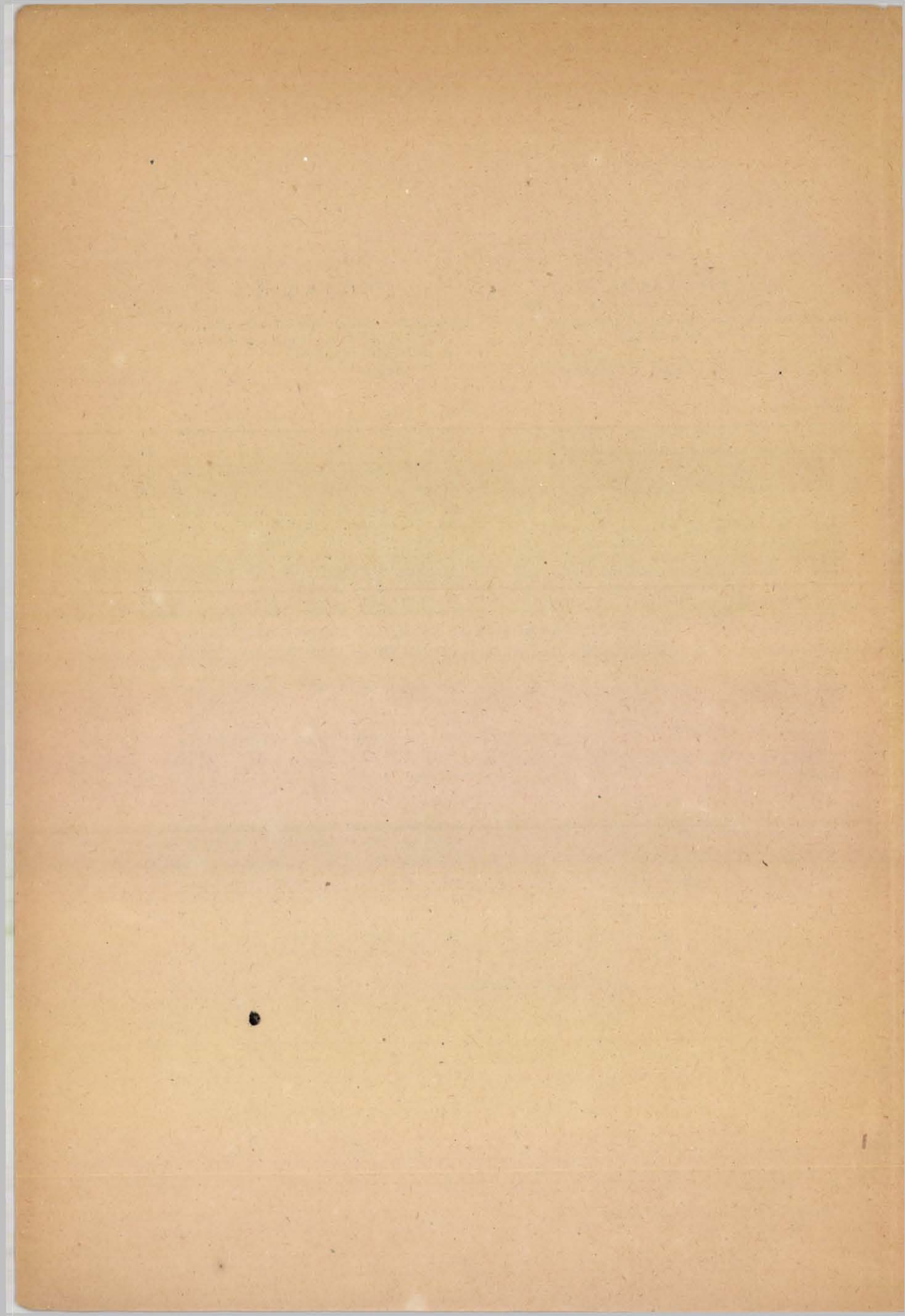
Budapest nyomda NV., Központi városháza — 126980 — Felelős vezető: ifj. Puskás Ferenc

TARTALOM

SOMMAIRE

	Oldal
Несколько важных данных о Городской Библиотеке имени Эрвина Сабо	5
Résumé des données importantes relatives à la Bibliothèque Municipale de Budapest »Ervin Szabó«	7
Összefoglaló adatok	9
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1948-ban	11
A Társadalomtudományi Központi Könyvtár	14
Közművelődési könyvtáraink	22
Táblázatok	25—35
1947—48. évi költségvetés	25
Gyarapodás származás és nyelvek szerint	26
Gyarapodás szakok szerint	27
Gyarapodás kimutatása gyűjteményenként	28
Kölcsönzők foglalkozási statisztikája	29
A nyilvános szolgálat 1948-ban	30—33
Az összes forgalom kimutatása 1934—1947	34—35
Könyvtárunkba járó szovjet folyóiratok és napilapok	36
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a sajtóban	37
Bibliográfia a hazai parasztlázadások verses és elbeszélő irodalmához. Összeáll. dr Geréb László	39—61
Tájékoztató a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárról	62
Mellékletek :	
Képek a könyvtárunkban rendezett kiállításokról	
A Tolsztoj emlékkiállítás	
Emlékkiállítás a Magyar Kommunista Párt megalapításának 30. évfordulójára	
A Szovjet-osztály 10. sz. fiókkönyvtárunkban	
3. sz. fiókkönyvtárunk kerti ifjúsági olvasója.	

	Oldal
Résumé des données importantes relatives à la Bibliothèque Municipale de Budapest »Ervin Szabó« (en russe)	5
— en français	7
— en hongrois	9
Compte rendu de la Bibliothèque Municipale de Budapest »Ervin Szabó« : année 1948	11
La Centrale	14
Les bibliothèques populaires : année 1948	22
Tableaux de statistiques	25—35
Prévisions budgétaires : année 1947—1948	25
Acquisitions de la bibliothèque d'après l'origine et d'après la langue	26
Acquisitions groupées par matières	27
Acquisitions groupées par collections	28
Profession des emprunteurs	29
Le service public : année 1947	30—33
Total du service public : 1934—1947	34—35
Les périodiques et journaux soviétiques d'abonnements à la Bibliothèque Municipale	36
La Bibliothèque Municipale de Budapest dans la presse	37
Bibliographie des révoltes de paysans dans la littérature poétique et prosaïque hongroise (XV—XVIII siècle) Par Ladislav Geréb	39—61
Guide pour lecteurs	62
Tableaux :	
Exposition commémorative : Léon Tolstoj. — Exposition commémorative à l'occasion de la fondation du Parti Communiste Hongroise avant 30 ans. — La section soviétique d'une des bibliothèques populaire. — Lecture en plein air pour jeunes gens organisée par une des bibliothèques populaires.	

Несколько важных данных о Городской Библиотеке имени Эрвина Сабо Будапешт

Хронология библиотеки: 1895 г.: год. основания — 1904 г.: как общественно-научная и городская политическая спец. библиотека, открывает читальню и выдачу на дом книг. — 1911 г.: Постановление столичного городского общественного собрания: библиотека должна быть развита во всеобщую, публичную библиотеку с сетью общеобразовательных филиальных библиотек. Переорганизатор и первый директор: Др Эрвин Сабо. — 1914 г.: Новое временное помещение: ул. Кароли № 8. В этом году уже действует 4 филиала. — 1918. г. Число филиалов библиотеки: 6. — 1925 г.: Общественное собрание создает организационный устав библиотеки (номер уст. общ. собр. 838/925.) — 1931 г.: Занимает настоящее помещение в VIII. районе ул. Ревички № 1. во дворце Венкхейм. — 1946 г.: Общественное собрание в память реорганизатора библиотеки называет ее библиотекой имени Эрвин Сабо. — 1947 г.: Число филиалов библиотеки: 19.

Сборный круг: Центральная библиотека, является общественно-научной, городской политической спец. библиотекой. Стараётся своей деятельностью собрать литературу касающуюся Будапешта.

Состав книг: в. 1948.

В начале года в центральной библ.	307.703
в филиалах	239.448
Прирост: в центральной библ.	12.502
в филиалах	28.962
В конце года в центральной библ.	319.275
в филиалах	249.778
Всего:	569.053

Особые сборники: 1. Восточные (Средний и Дальний Восток; венгерская древняя история) — 2. Сборник „Будапешт“. — 3. Ручная библиотека. — 4. Сборник летучек на иностранных языках. — 5. Сборник летучек на венгерском языке. — 6. Географические карты. — 7. Библиографический сборник. — 8. Сборник библиотечной науки. — 9. Библиофилия, редкие книги. — 10. Сборник Сюри.¹⁾ — 11. Сборник Баллаги (старинные венгерские политические летучки). — 11. Театрально-исторический сборник. — 12. Домашняя библиотека городской администрации.

Журналы в 1948 году

В центральной читальне	454
В филиалах (в читальнях для взрослых) ..	203
„ („ „ молодежи) ..	15

Выдача книг на дом

Оборот в 1948 году:

Центральная Библиотека

Число абонентов	2.721
Число томов	37.400

¹⁾ Эта коллекция составлена из первых изданий венгерских авторов.

В филиалах :

Число абонентов	24.942
Число выданных томов	1.202.117

Пользование читальни в 1948. году

В Центральной Библиотеке находится 66-тиместная большая читальня и 48-миместная журнальная читальня. В филиалах находится шесть читален для взрослых, пять читален для молодежи.

Пользованные томы	136.657
В филиалах	52.880
Всего	189.537

Оборот всей библиотеки в 1948 году 1.429.054

Смета 1947/48 года

Приобретение книг и подписка на форинт	
текущие журналы	500.000
Переплет книг	130.000
Бланкеты, издания	47.000
Личные расходы	1.040.928
Итого всех библиотечных расходов ..	2.118.628

Руководители :

Ласло Диенеш директор, Бела Кехальми пенс. директор, А. Шолти, зам. директор.

RÉSUMÉ DES DONNÉES IMPORTANTES RELATIVES À LA BIBLIOTHÈQUE MUNICIPALE DE BUDAPEST »ERVIN SZABÓ«

Chronologie : 1895: date de fondation — 1904: la bibliothèque, ayant à cette date une bibliothèque spéciale de sociologie et de politique municipale, ouvre des salles de lecture et de prêts. — 1911: L'assemblée de la municipalité décide que la bibliothèque sera développée en bibliothèque publique générale, et complétée par un réseau de filiales, celles-ci servant à élever le niveau de culture générale de la population. La réorganisation est l'oeuvre du premier directeur Ervin Szabó. — 1914: La bibliothèque s'installe provisoirement dans un nouveau local: IV., gróf Károlyi-utca 8. Elle a déjà 4 filiales. — 1918: Le nombre des filiales s'élève déjà à 6. — 1925: L'assemblée générale de la municipalité fixe le statut de la bibliothèque. — 1931: La bibliothèque s'installe dans ses locaux actuels, VIII, Reviczky-utca 1. (Palais de Wenckheim). — 1946: L'assemblée générale de la municipalité décide que la bibliothèque portera le nom de son réorganisateur Ervin Szabó. — 1948: Nombre des filiales: 19.

Sphère de collections : La bibliothèque centrale est une bibliothèque spéciale de sociologie et d'urbanisme complétée par la littérature des sciences de l'homme en général. Elle aspire à posséder la totalité de la littérature concernant la ville de Budapest. Quant à la littérature des sciences naturelles, elle n'en collectionne que les ouvrages importants pour l'étude de l'évolution des sciences; quant à celle des sciences appliquées, elle tient compte uniquement des ouvrages qui ont rapport à l'administration municipale.

Nombre des volumes en 1948		volumes
Au début de l'année, dans la centrale		307.703
	 dans les filiales	239.448
Nouvelles acquisitions :		
.....	dans la centrale	12.502
	 dans les filiales	28.962 ¹⁾
A la fin de l'année	dans la centrale	319.275
	 dans les filiales	249.778
	Total	569.053

Départements : 1. Collection orientale (Asie Extrême Orient). — 2. Collection »Budapest«. — 3. Collection de manuels et de livres de référence (dans la salle de lecture). — 4. Collection de pamphlets en langues étrangères. — 5. Collection de pamphlets hongrois. — 6. Cartes. — 7. Collection de bibliographies. — 8. Collection de bibliothéconomes. — 9. Collection bibliophile; livres rares. — 10. Collection Szűry (premières éditions d'ouvrages hongrois). — 11. Collection Ballagi (vieux pamphlets politiques hongrois). — 12. Collection d'histoire du théâtre. — 13. Collection d'administration municipale (à l'Hôtel de Ville).

Périodiques auxquels la bibliothèque était abonnée en 1948 :

Dans la Centrale	454
Dans les filiales (pour les adultes)	203
(pour les jeunes)	15

Service de prêts en 1948

Dans la Centrale		
Nombre des lecteurs		2.721
Nombre des volumes prêtés		37.400
Dans les filiales		
Nombre des lecteurs		24.942
Nombre des volumes prêtés		1, 202.117

¹⁾ De cela achat 18.924 t.

Salle de lecture en 1948

La centrale possède une salle de lecture pouvant contenir 66 personnes et une salle de périodiques pour 48 personnes et 26 places dans les salles de Référence et de la collection spéciale «Budapest». Dans les filiales il y a 6 salles de lecture pour les adultes et 5 pour les jeunes.

Volumes et périodiques utilisés

Dans la centrale	136.657
Dans les filiales	<u>52.880</u>
Total	189.537

Le total des volumes prêtés ou utilisés dans tous les établissements de la bibliothèque en 1948 : 1,429.054.

Budget pour 1947/48

	Forint
Achat de livres et abonnements de périodiques	500.000
Reliure	130.000
Imprimés et publications	47.000
Appointements du personnel	1,040.928
Total des dépenses de la bibliothèque ..	2,118.628

Nombre des employés en 1948

Fonctionnaires	107
Appariteurs	59
Relieurs.....	11

Direction: *László Diénes* directeur, *Béla Kőhalmi* directeur mandataire, *Mme A. Solti*, sous-directrice.

ÖSSZEFOGLALÓ ADATOK

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárról

Könyvtári kronológia: 1895: az alapítás éve — 1904: mint társadalomtudományi és várospolitikai szakkönyvtár megnyitja olvasótermét és kölcsönzőjét — 1911: A fővárosi közgyűlésének határozata: a könyvtár általános nyilvános könyvtárrá fejlesztendő ki közművelődési fiókkönyvtár hálózattal. Újjászervezője és első igazgatója: dr. Szabó Ervin. — 1914: Új ideiglenes helyisége: IV., gróf Károlyi-utca 8. Ez évben már 4 fiókja működik. — 1918: Fiókkönyvtárainak száma 6. — 1925: A közgyűlés megalkotja a könyvtár szervezeti szabályzatát (838/1925. kgy. sz.). — 1931: Elfoglalja mai helyét a VIII., Reviczky-utca 1. sz. Wenckheim-palotában. — 1946: A közgyűlés a könyvtárt újjászervezője emlékére Szabó Ervinről nevezi el. — 1948: Fiókjainak száma: 19.

Gyűjtési köre: Központi könyvtára társadalomtudományi és várospolitikai szakkönyvtár. Teljességre törekszik a Budapestre vonatkozó irodalom gyűjtésében. A természettudományi irodalomnak csak a tudományok fejlődése szempontjából fontos műveit, az alkalmazott tudományoknak a városigazgatással kapcsolatos műveit gyűjti.

Könyvvállomány 1948-ban:	Kötet
Az év elején a központi könyvtárban	307.703
a fiókokban	239.448
Gyarapodás:	
a központban	12.502
a fiókokban	28.962 ¹⁾
Az év végén a központi könyvtárban	319.275
a fiókokban	249.778
Összesen	569.053

Különgyűjtemények:

1. Keleti (Közép- és Távolkelet; magyar őstörténet). — 2. »Budapest« gyűjtemény. — 3. Kéziratkönyvtár (reference könyvek). — 4. Idegen nyelvű röpiratgyűjtemény. — 5. Magyar nyelvű röpiratgyűjtemény. — 6. Térképek. — 7. Könyvészeti gyűjtemény. — 8. Könyvtártani gyűjtemény. — 9. Bibliofília, ritka könyvek. — 10. Szűry-gyűjtemény (magyar editio princeps). — 11. Ballagi-gyűjtemény (rég Magyar politikai röpiratok). — 12. Színészettörténeti gyűjtemény. — 13. Városigazgatási házi könyvtár (a Központi városházán).

Kurrens folyóiratok 1948-ban:

Központi olvasóban	454
Fiókokban (felnőttek olv.)	203
(ifjúsági olv.)	15

Kölcsönzőforgalom 1948-ban:

Központi könyvtár:	
Beírt kölcsönzők száma	2.721
Kölcsönzött kötetek	37.400
A fiókokban:	
Kölcsönzők száma	24.942
Kölcsönzött kötetek	1.202.117

Olvasótermi használat 1948-ban:

a Központi könyvtárban 66 ülőhelyes nagyolvasó és 48 ülőhelyes folyóiratolvasó és 26 kutatóhely a B-gyűjteményben és a Reference-szobában. Hét olvasóterem felnőttek részére, négy olvasó az ifjúság részére a fiókokban.

¹⁾ Ebből vétel 18.924 kötet.

Használt kötetek és folyóiratok száma :

Központban	136.657
Fiókokban	52.880
Összesen	189.537

Az egész könyvtár forgalma 1948-ban : 1,429.054 kötet.

Költségvetés 1947/48. költségvetési évre :

Forint

Könyvbeszerzés és folyóiratelőfizetés	500.000
Könyvkötés	130.000
Nyomtatványok, kiadványok	47.000
Személyi kiadások	1,040.928

A Könyvtár összes kiadásai 2,118.628

Alkalmazottak száma 1948-ban :

Tisztviselő	107
Altiszt	49
Könyvkötő	11

Vezetőség :

dr. Dienes László igazgató, Kőhalmi Béla mb. igazgató, Solti Andrásné aligazgató.

Bejárat

A
TOLSZTOJ
EMLÉKKIÁLLÍTÁS

Tolsztoj-művek könyvtárunk anyagából

KÉPEK A KÖNYVTÁRUNKBAN RENDEZETT KIÁLLÍTÁSOKRÓL

EMLEKKIÁLLÍTÁS A MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT MEGALAPÍTÁSÁNAK
30. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Az 1919-es proletárforradalom plakátjai

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR 1948-BAN

A Terv második évében már lényegesen közelebb jutottunk célunkhoz, hogy központi könyvtárunkat az értelmiségi dolgozók s a fejlődő új munkásértelmiség műhelyévé, közművelődési könyvtárainkat pedig a fővárosi dolgozók széles rétegeinek házi könyvtárává avassuk. A célt nemcsak úgy közelítettük meg, hogy éltünk a bővülő költségvetés adta anyagi lehetőségekkel, hanem úgy is, hogy könyvtárosi munkával fokoztuk a könyvanyag kihasználását az elérhető maximumig, könyvtári propagandával közelebb értünk az olvasókhoz. Tanácsal, könyvtári berendezéseink népszerűsítésével siettünk elébe az olvasók érdeklődésének: alkalmi könyvjegyzékekkel, kiadványokkal, kiállításokkal, ezek ismertetőivel és könyvtárunkat ismertető oktatóelőadások egész sorával, mindenekelőtt pedig azzal, hogy a marxizmus-leninizmus irodalmának felfokozott vásárlásával hozzájárultunk a dolgozók ideológiai átneveléséhez. Nem vártuk meg a jelentkező érdeklődést; megkerestük az iskolai hatóságokat is a csoportos könyvtárlátogatások megszervezése érdekében, előadóink az iskolákba is kiszálltak, hogy könyvtárunkat ismertessék. Új hatóságaink, szervezés alatt álló új és régi könyvtárak könyvtárosai oly sűrűn látogattak el hozzánk könyvtári berendezéseink tanulmányozása céljából, hogy ezt az oktatómunkát is rendes feladataink közé kellett iktatnunk.

Könyvvállomány és a könyvanyag gyarapodása.

Az 1947-ben megnyílt nemzetközi könyvpiac már ütemesebb könyvbeszerzési lehetőségeket nyújtott ugyan, de a kezdeti iramot csökkentenünk kellett, mert a könyv és folyóirat külföldön is, nálunk is megrágult s így nem maradhattak el a takarékosági rendszabályok, amelyek áprilistól októberig a vásárlások erős csökkentését, sőt szüneteltetését követelték.

Könyvtárunk könyvvállománya az 1948. esztendőben 41.464 kötetel gyarapodott. Ebből a tudományos központi könyvtárra 12.502, a fiókokra pedig 28.962 kötet jutott.

A könyvforgalom.

A jelentés évében beiratkozott kölcsönzőink száma a központi könyvtárban elérte a 2721-et; 617-tel haladva meg a tavalyit. Nagy volt az emelkedés a beiratkozott főiskolai hallgatók számában: 1243, a tavalyi 864-el szemben.

A központi könyvtár olvasójában és folyóirattermében olvasóink összesen 28.660 ízben 136.657 kötet könyvet és folyóiratot használtak az 1947-es 9158 olvasó 38.763 kötetével és folyóiratával szemben.

Központi könyvtárunk kölcsönzőforgalma így alakult: 20.774 kölcsönzési esetben 37.400 kötetet kölcsönöztek ki az 1947-es 14.240 kölcsönzési eset 28.135 kötetével szemben.

A központi könyvtár összes forgalma 174.057 kötet, közművelődési könyvtáraink összes forgalma 1,254.997 kötet. Könyvtárunk összes forgalma 1948-ban 1,429.054 kötet.

A helyreállítás munkája.

Az év második felére befejeztük a központi épület ostrom alatt megrongálódott tetőzetének javítási munkálatait, beüvegeztettük a központi épület és a fiókkönyvtárak összes ablakait és teljesen újjáépítettük és átalakítottuk 3. sz. fiókkönyvtárunkat. A nyár végére üzembe helyezhettünk egy teherautót is.

Új létesítmények: fiókhálózatunk bővülése.

A Gyermekebarátok Egyesülete úttörő csapatának átadtuk a 26. sz. fiókkönyvtárat; ezt az év folyamán új helyiségbe (Mester-utca) költöztettük, megnyitottuk a Központi városházán az új közigazgatási könyvtárat és vele együtt 22. sz. fiókunkat, a 10. sz. fiók helyiségeit egy szobával bővítettük, átalakítottuk a 16. sz. mozgókönyvtárat, állomáshelyeit kettővel szaporítottuk és új helyiségbe telepítettük a 44. sz. fiókkönyvtárat.

Kiadványaink.

Folytatólagosan — havi füzetekben — kiadtuk a Városügyi Bibliográfia és Repertorium c. bibliográfiánkat, kiadtuk — kiállításunk megnyitása napjára — 1848—49 a kisnyomtatványok tükrében c. bibliográfiánkat a »Budapest« gyűjtemény bibliográfiai munkálatai c. sorozatunkban és kiadtuk Évkönyvünk 1947-es kötetét: benne évi jelentésünket és szerzeményeink válogatott jegyzékét az 1943—1947. évekből húsz ív terjedelemben. Kiadtunk egy Tájékoztatót a szakkatalógus használatához. (Könyvomat.)

Kéziratban elkészült bibliográfiai munkák.

Az 1848—49-es szabadságharc jegyzetes bibliográfiája. — A magyar ellenállási mozgalom bibliográfiája — Az 1848—49-es szabadságharcra vonatkozó orosz nyelvű művek jegyzéke — Az atomkutatás bibliográfiája — Az 1946—47. évi magyar ifjúsági irodalom bibliográfiája a Bureau International d'Éducation Genève részére. Készült egy kisebb bibliográfiai összeállítás Bem tábornokról és a lengyel-magyar kulturális kapcsolatokról. Cím- anyaggal egészítettük ki a Zeneművészeti Főiskola könyvtárának Bartók-bibliográfiáját, — elkészítettük Hirlapgyűjteményünk Mutatóját és elkészült Zenei gyűjteményünk mutatója a hangjegyanyagáról addig is, amíg a bekatalógizálásnak sorát ejthetjük.

Könyvtári oktatómunkánk.

Háromhónapos könyvtárigazgatási tanfolyamot tartottunk újonnan belépett dolgozóink részére. A tanfolyam 43 órájában elsősorban könyvtárunk szervezetét és munkáját ismertettük. Előadói voltak: dr. Dienes László, Köhalmi Béla, dr. Telegdi Zsigmond, Nagy Borbála, dr. Jajczay Jánosné, dr. Jajczay János, dr. Kalmár Gyula, Fancsaly Petronella, dr. Sarlócska Vince, Szentes Miklós, Leitgib János, dr. Vágfalvy Dezső, dr. Wessetzky Vilmos, dr. Seregély Emma.

44-es számú fiókunk is rendezett Könyvtárosképző Tanfolyamot a Nemzeti Parasztpárt kulturális munkásai számára. Előadói voltak: dr. Braun Róbertné, Köhalmi Béla, dr. Vágfalvy Dezső, dr. Kalmár Gyula, Nagy Borbála, dr. Wessetzky Vilmos. A vizsgabizottság elnökei Köhalmi Béla és Solti Andrásné voltak.

Tanfolyamot rendeztünk a könyvtár dolgozói részére az orosz írásból is. A tanfolyamot vizsga zárta le.

Közművelődési könyvtáraink dolgozói részére rendszeresítettük irodalompolitikai előadásainkat és vitadél előttjeinket, központi könyvtárunk dolgozói részére pedig heti sajtószemléket tartottunk. Hasonlóképpen intenzív oktatómunkát végeztünk tanácsért és kioktatásért hozzánkforduló könyvtárosok körében. Így ismertettük meg könyvtári ügy-

menetünket a Gazdasági Főtanács, az Országos Földhivatal, az Építéstudományi Intézet, a Természettudományi Intézet, a Színművészeti Akadémia, a Neveléstudományi Intézet, a Szakszervezeti Tanács, a Munkásmozgalmi Intézet, az Egyet. Néprajzi Intézet, a Honvéd Hadbiztosi Akadémia könyvtári dolgozóival. A Belgrádi Egyetem főkönyvtárosa hosszasan tanulmányozta fiókkönyvtárhálózatunkat. Rövid látogatás keretében ismertettük könyvtárunkat a Kalocsai Tanítóképző V. évf. hallgatói és több más iskola tanuló csoportjai előtt.

Munkaközösségek.

A könyvtári szolgálat belső ügymenetének és a nyilvános szolgálatnak eredményesebbé tétele végett a jelentés évének őszén megalakultak osztályonként a munkaközösségek. A havonta kétszer megtartott munkaközösségi megbeszéléseken a munkatervet és a végzett munka értékelését beszélik meg dolgozóink.

Kiállítások.

A centenárium országos ünnepeihez Könyvtárunk a forradalom és szabadságharc kisnyomtatványainak kiállításával csatlakozott. A kiállított anyagról — mint említettük — külön bibliográfiát adtunk ki. Kiállításunk nagy sikere indított bennünket arra, hogy kiállításainkat rendszeresítsük. Az év őszén rendeztük meg Tolsztoj-émlékkiállításunkat, decemberben pedig a Magyar Kommunista Párt megalapításának 30. évfordulója alkalmából rendezett kiállításunkat. Utóbbi kiállításunk látogatóinak száma elérte a 3000-et.

Előadások, könyvtári propaganda.

Olvasótermünkben és folyóiratolvasónkban az esti órákban több ízben rendeztünk előadást mi magunk, vagy más kulturális szervek. A Centenárium ünnepi előadását rendezésünkben Goda Gábor tanácsnok tartotta meg Forradalom és hagyomány címmel, ugyancsak mi rendeztük meg a Nemzetközi Nőnap alkalmából tartott hangversenyt. Említésre méltó egyéb előadások voltak: A Magyar Szovjet Művelődési Társaság előadóestjei nyolc esetben, a Művészeti Tanács, a Bartók Béla Emlékbizottság, a Magyar Olasz Társaság, a Tátraí vonósnégyes (a Népművelési Központ rendezésében) három hangversenye, a Baumgarten-díj kiosztása alkalmából tartott irodalmi délelőtti és a Babits-émléket ugyancsak a Baumgarten Alap rendezésében. Folyóirattermünkben tartották meg a BSE kultúrelőadásait, a Népi Sakkbajnokság versenyét és a Román-magyar sakkversenyt. Könyvtárismertető előadásokat tartottunk januárban két középiskolában öt ízben, februárban hat ízben, márciusban is hat ízben. Meglátogattuk továbbá a Gyapjúmosó- és a Parkettgyár üzemét és könyvtáraikat.

Csereforgalom.

Évi gyarapodásunk jelentékeny része: 3948 ajándék és csere. A cserét 140 külföldi könyvtárral és tudományos intézettel bonyolítottuk le.

A fasiszta anyag kiemelése.

Gondosan átnéztük olvasóink régebbi kölcsönzéseiből visszakerülő anyagot, hogy fasiszta szellemű könyvek vissza ne kerüljenek raktárunkba. Ugyancsak folytattuk a raktári anyag átfésülését a címek alapján könnyen fel nem ismerhető fasiszta tendenciájú művek kiemelése céljából.

Ügyiratforgalom.

Érkezett: 951 darab, kiadatott 495, összes forgalom 1446 darab.

1. A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖZPONTI KÖNYVTÁR.

A) A könyvállomány.

A központi könyvtár állománya 1947. december 31-én : 307.703 kötet volt, ez az állomány az év folyamán 12.502 kötettel növekedett, de csökkent 930 darab metszettel, amelyet a 220.511/1948—XI. sz. polgármesteri végzés alapján átadtunk a Fővárosi Múzeumnak. Így a Központi Könyvtár állománya 1948. december 31-én 319.275 kötet.

B) A különgyűjtemények.

Keleti gyűjtemény.

A jelentés évében 499 művet vett át és dolgozott fel. Az új szerzemény a gyűjtemény szovjetorosz társadalomtudományi anyagát gazdagította. A galériára vezető lépcső megjavítása lehetővé tette a könyvanyag újjárendezését, aminek lényege az volt, hogy az eddig a Nagyraktárban elhelyezett orosz és balkán könyvanyag jó része a Keleti terembe került s így a kutatóknak könnyebben áll rendelkezésére. Olvasóink kívánságára a gyűjtemény használatára egy délutáni napot is beiktattunk szolgálatunkba. A gyűjtemény orosz anyagán kívül különösen a Kínára vonatkozó állott az érdeklődés előterében. Gyakran keresték kutatók az egyiptomi anyagot is. Bibliográfiai összeállításokat készítettünk a kisázsiai ásatások, az Amana-irodalom és az orosz régészetben szereplő »kamenaja bab« kérdésre vonatkozó és kínai kultúrhistoriai anyagból. A gyűjtemény vezetője: dr. Telegdi Zsigmond főkönyvtáros az év végén az Országos Könyvtári Központ elnöki tisztségét vette át. A gyűjteményt azóta dr. Wessetzky Vilmos könyvtáros vezeti.

»Budapest« gyűjtemény.

A gyűjtemény a jelentés évében 2284 darabbal gyarapodott. Ez évben sor került az anyag revíziójára — 1931 óta első ízben — amire azért is szükség volt, mert a gyűjtemény értékesebb része az ostrom alatt a Bazilikában volt elhelyezve. Ekkor került sor a gyűjtemény kisebb raktárában őrzött feldolgozatlan anyag (körülbelül 2000 darab fűzött könyv és folyóirat) beiktatására. Hozzáfogott az osztály az ostrom alatt szétszilált újságszelvény- és plakátanyag rendezéséhez is. A régi budapesti anyag begyűjtése érdekében állandóan figyelemmel kísérte az osztály a könyvaukciókat: könyvárverésekre a B-gyűjtemény egy tisztviselője rendszeresen eljárt. A gyűjteményt gyakran vette igénybe a Nemzeti Múzeum, a Fővárosi Múzeum, a főváros műszaki ügyosztályai, a Vízművek és Csatornázási Művek, a Pénzügyminisztérium és a Földtani Intézet. Az érdeklődési körök: a 48-as centenárius anyag, Budapest kultúrhistoriája, közigazgatása, Nagy-Budapest közigazgatása, geológiája, városrendezése, növényföldrajza, régiségei, a Lánchíd és a Tabán. A helyben olvasók száma a nyilvántartott 2508-nál több volt, mert a kiállítások tartama alatt a kutatók a reference-szobába szorultak. A helyben olvasott kötetek száma: 13.056 volt. Résztvettek a B-gyűjtemény tisztviselői a Városház közigazgatási házikönyvtára anyagának kiválasztásában és feldolgozásában, rendeztek egy házi kiállítást a Könyvtár budapesti vonatkozású ritkaságai-ból, rendezték az 1848—49-es szabadságharc kisnyomtatványainak kiállítását, résztvettek a Tolsztoj-émlékkiállítás és a Magyar Kommunista Párt megalapításának 30. évfordulója alkalmából rendezett kiállítás munkájában is. Vezető: dr. Scheiber Mária kvt. főtiszt.

Bibliográfiai (01) és könyvtártani gyűjtemény (02).

Gyarapodás a jelentés évében 120 darab könyvészeti és 43 könyvtártani mű. Nevezetesebb beszerzéseink: Kozocsa: Az orosz irodalom magyar bibliográfiája. Bp. 1947. — Johnson: American first editions N. Y. 1947. — Bibliographie der philosophischen, psychologischen und pädagogischen Literatur in der Schweiz, 1900—1940. — Handbuch der deutschen Presse. Bielefeld, 1947. — Marouzeau: L'Année philologique. Paris, 1947. — Annuaire de la Presse. Paris, 1948. — Directory of micro-film services in the USA and Canada. N. Y. 1947. — Vezető: dr. Kalmár Gyula főkönyvtáros.

Kézikönyvtár.

Gyarapodás 158 mű, 224 kötetben, 10.777,51 forint árban. Ezek közül vétel 99, ajándék 17, köteles példány 10, áthelyezés 32 mű volt.

Jelentősebb beszerzéseink :

The World of Learning.
 Helle & Egri : A magyar iparfelügyelet.
 International Who's who 1947.
 Петрова : Страны мира.
 Corpus Juris Hungarici 1947.
 Magyarország helységnévtára 1948.
 Szentgyörgyi : Illetékszabályok kézikönyve.
 Callahan : Russian-English Technical Dictionary.
 Historisch-biographisches Lexikon der Schweiz.
 Белкин : Англо-русский политехнический словарь
 Építőipari és műszaki kézikönyv 1948.
 Simmons : U. S. R. R.
 Dictionary of National Biography 1912—1921.
 Abderhalden : Medizinische Terminologie.
 Ország : Angol-magyar kéziszótár.
 Отдельный том Большой Советской Энциклопедии посвященный СССР.
 Harriman : Encyclopedia of Psychology.
 Nouveau Petit Larousse 1948.
 Soós : Kollektív szerződések.
 Szövetkezeti Kompas 1948—49.
 Statesman's Yearbook.
 Whitaker's Almanack.
 Lalande : Vocabulaire technique de la philosophie (5. éd.).
 Ozouf : Atlas du XXe siècle.
 Bibliotheca : Világatlasz.

Röpiratgyűjtemény (P és R).

A gyarapodás a jelentés évében : idegennyelvű röpiratban : 456, magyarnyelvű röpiratban : 1231 darab. — A növedéki naplóba bedolgozott, szakbeosztással ellátott röpiratok száma : 772 darab. A gyűjtemény fogalma nagyobb volt a tavalyi kétszeresénél. Helyben használtak 2472 röpiratot és 1719 pamfletet, kikölcsönöztünk 477 röpiratot és 133 pamfletet. A kölcsönzés meggyorsítása érdekében szükségessé vált a könyvkártyák készítése a kikölcsönzött röpiratokról. A gyűjtemény vezetője 296 esetben végzett tudományos adatszolgáltatást kutatók részére, akik a centenáris anyagon kívül minden aktuális megmozdulással kapcsolatban érdeklődtek a röpiratanyag iránt. A gyűjtemény vezetője résztvett a városházi közigazgatási könyvtár cédulakatalógusának revideálási munkálataiban és heti sajtóbeszámolókat tartott. Vezető : Fancsali Petronella könyvtári főtiszt.

Térképgyűjtemény («T»)

A jelentés évében 9 darabbal gyarapodott. Nevezetes beszerzés volt az Atlas historique, Paris 1948. A gyűjteményt az év folyamán a raktár megfelelőbb helyére helyeztük át, ahol a foliókötetek számára szélesebb polcok állanak rendelkezésre s így azok nem deformálódnak. Vezető : dr Kalmár Gyula főkönyvtáros.

Színészettörténeti gyűjtemény («Szín»).

Gyarapodás a jelentés évében : 783 darab. Bedolgozott az osztály 655 darabot. Helybeni olvasásra kiadott 168 esetben összesen 422 kötetet. Kilenc ízben használták még fel nem dolgozott fotógyűjteményét és két ízben színházi plakátgyűjteményét. Az Operaház,

az Állami Bábszínház és a prózai színházak (Madách Színház, Vigszínház) gyakran vették igénybe szolgálatait díszlet- és jelmezproblémáik megoldásánál. A Madách Színház Gorkij-kiállításának anyagát, a Moszkvai Művész Színház jubileumi kiállításának anyagát e gyűjtemény vezetője gyűjtötte egybe, utóbbinak ismertetőjét is megírta. Tanfolyamhallgatók, csoportos látogatók előtt 18 esetben ismertette az osztály a gyűjtemény anyagát. A gyűjtemény vezetőjének jelentékeny része volt a Könyvtár kiállításainak (Tolsztoj, MKP emlékkiállítás) sikerében. Vezető: Tiszay Andor gazdasági főfelügyelő.

Emigrációs gyűjtemény (»Em«).

Gyarapodás a jelentés évében: 29 darab. Állománya január elsején: 469 darab. Szükségessé vált a gyűjtőkör szabatosabb körülhatárolása. Minthogy e gyűjtemény érintkezési felülete a röpiratgyűjteménnyel igen nagy, körét úgy vontuk szűkebbre, hogy benne csak a külföldön megjelent szocialista és kommunista emigrációk illegális nyomtatványai és a hazai illegális kiadványok foglaljanak helyet: evégből a gyűjteményt át is kell szervezni. Helybeni olvasásra 68 ízben 311 könyvetadtunk ki. Kutatóink, látogatóink voltak: a Katonai Levéltár, a Munkásmozgalmi Intézet és külföldön élő, hazalátogató magyar újságírók. A gyűjtemény vezetője résztvett a Szakszervezeti Kiállítás (Parlament) anyagának összeállításában. Vezető: Tiszay Andor gazdasági főfelügyelő.

Ritka könyvek (09) gyűjteménye.

E gyűjteményünk gyarapodása a jelentés évében 144 darab. Érdekesebb szerzeményeink címét közöljük:

- Berzevitz,** [Gergely] Gregorius. De conditione et indole rusticorum in Hungaria. [S. I.] 1804. 71 p. 4 t. [Cenzura miatt címlap nélkül jelent meg.] q 09/1952
- Calepinus** [Ambrosius]. Septem linguarum Calepinus. Hoc est lexicon latinum variarum interpretatione adjecta in usum seminarii Patavini. Ed. quarta Emendatior. Tom 1—3. [egybekötve]. Patavii. [Padua]: Isann. Manfrè. MDCCXXXVI [1736]. F 09/1978
- Derkovits Gyula.** 1514. [11. fametszet] [Bp.]: Szikra [1945]. Bf 09/1916
- Malraux,** André. Psychologie de l'art. Le musée imaginaire [Genève]: Skira 1947. 155 [8] p. q 09/2005
- Toldy Ferenc.** Nádor Codex. A Pesti Egyetemi Könyvtár eredetijéből bevezetéssel és szótárral. Buda: Pesti Egyetem bet. 1857. 49, [184] 39. p. q 09/1969
- Государственный Музей Изобразительных Искусств А. С. Пушкина [Москва-Ленинград] Госуд. изд) Искусство 1939. f 09/1933
- Reichard,** Christian Theophil. Orbis Terrarum antiquus, cum thesauro topographico, continente indices tabularum geographicarum topographicos. Norimbergae: Campius 1824. 260 p. f 09/2004
- Sallustius,** Caius Crispus [Opera] quae extant cura Io. Iac. Hottingeri. Turici. — [Zürich] Typis Orelli Gessneri Fuessli: et Socci. MDCLXXVIII [1778] XX, 443 p. 09/1927
- Sophocles.** Tragediae septem. Annotationes Henrici Stephani in Sophoclem Euripidem, seorsum excusae, simul prodeunt. Eiusdem Henrici Stephani distichon de suis editionibus Aeschylis Sophoclis [S. L.]: MDLXVIII [1568]. [6], 461, 242 p. 09/2014
- Rembrandt.** Radierungen. Eine Auswahl von 100 wertvollsten Radierungen des Meisters. Herausgeg. v. Walter Weichardt Berlin: Deutsche Buch-Gemeinschaft. 1939. 12 p. [88] t. f 09/1955
- Boccaccio,** [Giovanni]. Opere del. — Decameron Vol. 1—10. Strassburg: Heitz [1905] (Bibl. Romanica, 7, 21, 22, 48, 49, 59, 66, 85, 86, 89, 90, 93, 99, 100.) 09/1906
- Brueghel,** Pieter. Landschaften. Einl.: K. Z. Mannteuffel. Berlin: Silberne Bücher 1934. 19 p. 10 t. 09/1910

Zenei gyűjtemény (»M«).

A gyűjtemény átvette a régi Nemzeti Színház (1837—1884) hangjegytárát ennek őrzőjétől, Pataki Józseftől. A letétanyagot teljes egészében rendeztük is: nagyértékű zenei

ritkaságokat, zenetörténeti becsű kéziratokat találtunk benne. A régi Népszínház kóthagyatékának feldolgozását befejeztük és csaknem elkészültünk a megszűnt Városi Színház Duplumgyűjteményünkben őrzött hangjegytárának feldolgozásával is. Utóbbi hangjegytár gondozását előterjesztésünkre Könyvtárunkra bízta a polgármester, miután hosszas viták után sikerült a hangjegyanyag tulajdonjogát is tisztáznunk. Az év folyamán 169 esetben kölcsönzött a gyűjtemény hangjegyet. Kölcsönzőink voltak: az Állami Operaház, a Nemzeti Színház, a Vigopera, a Fővárosi Operettszínház, a Debreceni Állami Csokonai Színház, Józsefvárosi Színház, Székesfővárosi Zenekar, Magyar Rádió, a MÁV szimfonikusok, a BSzKRt Zenekar, Műegyetemi Zenekar, Postás Zenekar és az Állami Operaház művészeiből alakult együttes. Egy-egy opera, vagy klasszikus operett teljes zeneanyagának kikölcsönzése közel két órai munkával jár, mert egy mű olykor 120–140 kötetből áll s ezeket oldalról-oldara átvizsgálva kell átadnunk a kölcsönvevőnek.

Vezető: Balassa Imre.

Duplumraktár

A jelentés évében 7123 kötetet és 3098 folyóiratszámot vett át megőrzésre, 1102 kötetet feldolgozásra adott át a Rendelő-osztálynak. A gyűjtemény anyaga betűrendben van elhelyezve a polcokon; megkezdtük szoros betűrendbe rakását. A gyűjtemény elkülönített részében levő Elek Arthur-anyagból kiválogattuk a szépirodalmi anyagot, a tudományos részt csoportonként való feldolgozásra a Rendelőnek adtuk át.

C) Az osztályok évi munkássága.

Rendelőosztály.

A jelentés évében beérkezett összesen 14.677 kötet és füzet, ebből 12.502 darab gyarapította könyvtárunk könyvvállományát, amely gyarapodást az alábbiakban szemléltetünk:

A könyvkereskedők 4718 darab könyvet küldtek be megtekintésre, illetőleg rendelésre, amelyekből válogatás után megvásároltunk és beiktattunk	2.490 darabot
Antikvár könyvkereskedőktől és magánosoktól beküldött 5324 műből megvettünk	2.904 «
Hatóságok és magánosok ajándékeppen beküldtek	3.948 «
A Fiókközponttól és a Duplumraktárunkból áthelyeztünk a tudományos központba	1.961 «
A Házinyomdából köteles példányt beiktattunk	1.199 «
A raktári állományba és a különgyűjteményekbe beiktattunk tehát összesen	12.502 darabot.
Ez a gyarapodás a következőképpen oszlik meg:	
monografikus munka (könyv és röpirat)	7.631 darab
sorozatos munka	3.488 «
kisnyomtatvány	1.383 «
összesen	12.502 darab
A beiktatott könyvekből:	
kötött példány volt	3.301 darab
fűzött példány volt	9.201 «
összesen	12.502 darab
A könyvek terjedelmük szerint csoportosítva:	
kötet	6.999 darab
füzet	4.084 «
egylapos nyomtatvány	1.419 «
összesen	12.502 darab

A gyarapodás származás, szakok, nyelvek és gyűjteményenként való kimutatását táblázataink között találja az olvasó.

Nagyobb kötettségű ajándékkal tisztelték meg könyvtárunkat: Bpesti Pázmány Péter Tudományegyetem Belső Ázsiai Intézet (14), Gazdasági Főtanács (11), Honvéd Nevelőtisztviselői Tanfolyam Parancsnoksága (25), Magyar Dolgozók Pártja (105), Magyar Külügyminisztérium (37), Magyar Magánalkalmazottak Szakszervezete (22), Magyar Pénzügyminisztérium (16), Magyar Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium (14), Országgyűlés elnöki hivatala (24), Országos Könyvtári Központ (218), Országos Magyar Idegenvezetői Tanfolyam és Vizsgabizottság (12), Orvosok Lapja (23), Szikra könyvkiadó (106), Don Suisse (229), dr Braun Róbertné (17), dr Jajczay János (191), dr Kemény István (32), Margitta, Enrique (13), dr Mátéka Béla (12), dr Nagy Sándor (28), dr Pap Géza (1020), dr Rubinyi György (41), Sugár Jenő (28), dr Székely Miklós (14), dr Telegdi Zsigmond (24), Tiszay Andor (33), Vas Zoltán (21), Vasas Józsefné (150).

Csereforgalmunk eredményeképpen a következő intézményektől kaptunk nagyobb számban kiadványokat: Carnegie Endowment for International Peace (17), Украинское Общество Культурной Связи с Заграницей Киев (21), Академия Наук Союза ССР Москва (16), Stockholm. Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens Bibliothek (33), Warszawa. Biblioteka Publiczna (43), Washington. Smithsonian Institution (32) Zürich. Zentralbibliothek (37).

A Székesfővárosi Házinyomdától (ma: Budapest Nyomda NV.) a Könyvtár 1435 darab kötelezpéldányt vett át a jelentés évében.

A Rendelőosztály vezetője a jelentés évében: Nagy Borbála könyvtári főtitkár.

Osztályozó.

A jelentés évében 5967 mű szakbeosztását végezte el. 7137 kötetet, illetőleg darabot látott el 12.396 szakbeosztással. Feldolgozásra átvett 7081 darabot, feldolgozva továbbított 7137 darabot. A továbbított anyagból 2706 raktári, 4429 különgyűjteményi darab volt.

Rendkívüli mértékben megnövekedett a jelentés évében az érdeklődés a tizedes szakbeosztás iránt társkönyvtárak, intézmények részéről. A könyvtár olvasói tájékoztatása céljából falitáblát és gépen sokszorosított kétlapos ismertetőt készítettünk a decimális rendszer lényegéről. Érdeklődő intézményeknek előszóval adtunk útbaigazítást és alapos felvilágosítást. Így a polgármesteri III. ügyosztálynak, az Állami Kereskedelmi Főiskola könyvtárosának, a Műegyetem jegybankpolitikai tanszékének, a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor gimnázium könyvtárosának, az Egyetemi Néprajzi Intézet könyvtári gyakkornokának. A Magyar Munkásmozgalmi Intézet könyvtárosa egy hónapon keresztül Osztályozónkban dolgozott. Több intézmény beosztásait, szakkönyveket kért és kapott betekintésre a decimális rendszerrel kapcsolatban.

A Könyvtár dolgozói részére október 1-től december 17-ig rendezett könyvtárigazgatási tanfolyamon az Osztályozó vezetője öt héten át heti két órában tartott előadást az osztályozásról. Osztályvezető: dr Kalmár Gyula főkönyvtáros.

Katalogizáló.

A jelentés évében az osztály katalogizálás céljából átvett a

Rendelőtől közvetlenül:

Folytatásos munkák, periodikák, másodpéld.	879 db
Szűry gyűjt. anyag. (»Sz»)	716 «

Osztályozótól:

Raktári anyag	2.704 «
Külön gyűjt. anyag	2.161 «

Összesen 6.460 db

Az elvégzett munka eredménye :

katalogizálás	5.355 cím
katalóguscédulák gépelése, sokszorosítása	9.196 «
új szerzemények jegyzékébe bevezetve	952 «
könyvtáska helyszámozása	978 «
könyvkártya	3.023 db
»Sz«-gyűjtemény katalógus cédulái gépelése	2.479 «
utalás, felülgépelés	7.410 «

Katalógusokba berakott cédulák :

betűrendes katalógusba berakva ..	28.500 «
szakkatalógusba berakva	23.888 «
»Sz« katalógusba berakva	1.337 «
Berakva összesen	53.725 db

Az új szerzemények gépelt jegyzékét szeptembertől, dobozokba gyűjtött sokszorosított katalóguscédulákkal pótoltuk. Az év folyamán berakott cédulák száma felduzzadt az anyagbeszerzési nehézségek miatt hátralékban maradt 1946/47. évi gyarapodás feldolgozása következtében. De beraktuk végleges helyére az egész 1948-as év anyagának körülbelül 30%-át is. A katalóguscédulák sokszorosítását az Evolut- (Ormig-) gépen ebben az évben a tisztviselők maguk végezték. Lehúztak 61.740 darabot. Sajnos, a földrajzi katalógus berakása férőhely hiányában ebben az esztendőben is szünetelt. A különgyűjteményeknek 12.536 kész cédulát adtunk át. Az osztály végezte a havonként megjelenő »Városügyi Bibliográfia« gépelését és postázását. Az osztályvezető az egységes katalogizálási szabályzat kidolgozása végett résztvevett az OKK tanácskozásain s az Évkönyv nyomdai előkészítését ugyancsak ő segítette. Vezető : dr. Jajczay Jánosné főkönyvtáros.

Folyóiratosztály.

A központba járó folyóirataink száma a jelentés évében 454-re emelkedett. Ebből 172 hazai és 282 külföldi.

A napilapok száma 32.

Folyóiratolvasóink forgalma : 8794 olvasó 98.158 folyóirathasználattal.

Átrendeztük az év folyamán folyóiratszekrényeinket. Az itt tárolt 1943—44-es anyagot — kiemelve a fasiszta tartalmúakat — kötésre küldtük. A kurrens anyagból 1050 kötet folyóiratot küldtünk kötésre. A hiányokat 254 esetben írásban, 282 esetben távbeszélőn, 68 esetben személyes utánjárással reklamáltuk. Külföldi lapokat 60 alkalommal 664 esetben reklamáltunk.

Folyóiratolvasónk lapjairól jegyzék készült az olvasók részére. Külön szakfolyóirat-jegyzéket készítettünk és gépen sokszorosított példányait olvasótermi propaganda céljából szétküldtük intézmények, ismert kutatók, közéleti emberek részére. Külön jegyzéket készítettünk az Országos Könyvtári Központ részére külföldi folyóiratainkról az általa megadott szakbeosztás szerint is. A Városügyi Bibliográfia részére 3360 folyóiratot adtunk ki címfelvétel céljaira.

Osztályunk ügymenetét a Külügyminisztérium, a Nemzeti Parasztpárt és a Honvéd Kossuth Akadémia könyvtári küldöttjei tanulmányozták. A házi könyvtárosi tanfolyamon az osztály vezetője heti egy órában tartott előadást a folyóiratkezelésről. Osztályvezető : dr. Seregély Emma könyvtári főtiszt.

Kölcsönzőosztály.

(A könyvforgalmi adatokat lásd a bevezetésben és a táblázatokban.)

A nyári revízió alkalmával az általános gyűjtemény helyszámrendjét 1—318.000-ig ellenőriztük. Az 1943-ban és 1943 előtt kikölcsönzött, vissza nem hozott s így elveszettnek tekinthető könyvekről hiányjegyzéket készítettünk. A régi hiányjegyzéket egybevetettük a raktári anyaggal és összehasonlítottuk az indikátorokkal. Ez a művelet 14.000 darab indikátor ellenőrzését és ugyanannyi könyvnek a raktárban való megkeresését tette szükségessé. 120 darab nyilvántartásunk szerint elveszettnek vélt kikölcsönzött könyvet a helyén találtunk.

A rendes napi munka mellett a nyilvános betűrendes katalógusból 2909 darab elveszett könyv céduláját szedtük ki. Ezt megelőzően a raktárban újabb ellenőrzést végeztünk. Az újsággyűjtemény állagáról (1944-ig) két példányban a valóságos helyzetnek megfelelő mutatót készítettünk. Kiírtunk az év folyamán 2850 darab első intőt és 550 darab per-felszólítást. A kötésről visszajött könyvek könyvkártyáinak megírását osztályunk vette át a Katalógizálótól. Vezető: Kondorosi Sándor könyvtári felügyelő.

Referenceosztály.

Az osztály tulajdonképpeni munkaterülete: a bibliográfiai tanácsadás és a havonként megjelenő Városügyi Bibliográfia elkészítése jelentékenyen kibővült a jelentés évében. Kibővült olyan módon, hogy tanügyi hatóságainkkal egyetértésben megszerveztük a főiskolák hallgatóinak s a középiskolák felső osztályú növendékeinek csoportos könyvtárlátogatásait: e látogatócsoportok részére szakszerű előadásokat tartottunk és előadásokat tartottunk kiállításaink csoportos látogatói részére is. Társintézetek könyvtárosainak is (Rendőrakadémia, Elektromos Művek, Neveléstudományi Intézet, Országos Földhivatal, ÁVO, Építéstudományi Intézet, Gazdasági Főtanács, Természettudományi Intézet, Szín-művészeti Akadémia, Honvéd Hadbiztos Akadémia, Néprajzi Intézet, MÖGÜRT, Szürke-Taxi Vállalat) alapos könyvtártechnikai útbaigazítást adtunk.

Szakszerű vezetést kaptak a következő csoportos könyvtárlátogatók: Óvónőképző Intézet, Bp., Tanítóképző Intézet, Kalocsa, Szilágyi Erzsébet leánygimnázium, Márvány-utcai kereskedelmi iskola, Bencés gimnázium, Mezőgazdasági leányközépiskola, Ponty-utcai fiú kereskedelmi iskola, Mester-utcai fiú kereskedelmi iskola, MDP Karolin-utcai pártiskolája, Knezits-utcai leánygimnázium, Szűcsipari középiskola, Honvéd Hadbíró Akadémia, Vasas szakszervezet kultúravezető csoportja és Térképészeti Intézet.

Bibliográfiai összeállításokat a következő kérdésekben nyújtottunk: Nők az 1848-as forradalomban — Táncsics Mihály élete — Hám János — A magyar játékszín 1848-ban — A sajtó a forradalom és szabadságharc alatt — Orvosok a szabadságharcban — 1848 szereplőinek arcképei — Petőfi a sajtó tükrében — Petőfi francia nyelven — A debreceni trónfosztás — Kossuth emigrációja — Építésügyi szabályrendeletek — a Bauxit- és alumínium-termelés — 61 utcanev eredete — Nagy-Budapest közlekedési problémái — Házépítő takarékszövetkezetek — Nemzetiségi kérdés — Ötvenezer ember részére felállítandó konyha ellátása — a Tabán története — Népbíró és a hasonló más bíróságok — A nyugdíjkérdés újabb irodalma — Az érvényben levő légügyi egyezmények — A katolikus autonómia — Egyház és állam — Iskolák államosítása — Az 1904 előtti munkásmozgalmak — A világ-gazdasági válság — A gyarmatpolitika újabb irodalma — Az iskolán kívüli népművelés stb.

A Szovjetunióra vonatkozó bibliográfiai információkkal a következő kérdésekben szolgáltunk hatóságainknak és érdeklődőinknek: Magyar-szovjet kereskedelmi kapcsolatok. — A Szovjetunió hitelpolitikája. — A Szovjetunió könnyű iparának újjáépítése. — A szovjet szakszervezetek szerepe a termelésben. — A Szovjetunió költségvetése. — A norma rendezése. — A 30 éves Vörös Hadsereg. — Iskolapolitika a Szovjetunióban stb.

Kézírtas bibliográfiai összeállításokat készítettünk egyes hatóságok részére a Lengyel-Magyar, majd Bolgár-Magyar kulturális kapcsolatokról. Osztályvezető: dr. Vágfalvy Dezső főkönyvtáros.

Könyvkötészet.

Az osztály házon kívül dolgozó műhelyek és házi könyvkötészetünk számára végezte el előkészítő munkáját. Házonkívül dolgozó műhelyeknek 2048 kötetet adott ki. Házi-műhelyünknek aranyozásra, táskázásra, kötésre, tékázásra kiadott összesen 3503 kötetet. A központi raktár számára 3821 kötetet adott tovább.

Háziműhelyünk a fentemlített új anyagon kívül elvégezte az iroda által igényelt könyvkötészeti munkákat, a raktár törzsanyagából aranyozás, táskázás, tékázás pótlása és javítása céljából hozzá utalt, valamint a fiókok anyagából rá kiszabott munkákat az alábbi részletezés szerint:

	Központnak	Fiókoknak
Aranyozás	6.735 db	4.761 db
Táskázás	6.475 «	26.570 «
Javítás	1.059 «	9.985 «
Új kötés	540 «	13 «
Indikátor	— «	10.313 «
Választólap	358 «	812 «
Téka, mappa	1.058 «	3 «
Táska	— «	26.800 «
Kartonkötés	1.182 «	14 «
Kiadvány, csomagolás	730 «	— «

Háziműhelyünk dolgozóinak száma 11 volt.

A fiókkönyvtárak központja.

Az 1948. év folyamán a fiókkönyvtárak központja összesen 19.689 kötetet dolgozott fel és osztott szét. Ebből 9275 kötet ismeretterjesztő, 8681 kötet szépirodalmi, 596 kötet ifjúsági ismeretterjesztő, 1137 ifjúsági szépirodalmi kötet volt.

A fiókközpont 18.206 művet iktatott, 6970 katalóguscédulát készített, 36.412 leltárlapot, 19.689 könyvkártyát írt és 1436 könyvet osztályozott. Kiselejtezett 2868 kötetet, áthelyezett 1682 kötetet. A fiókkönyvtárak 13.944 kötetet küldtek be a fiókközpontba javítás vagy kiselejtezés céljából.

A fiókközpont a fiókkönyvtárakba 18.924 kötet új könyvet, a Fiókközpont raktárából 10.038 kötetet, összesen 28.962 kötet könyvet és 10.019 kötet javított könyvet küldött ki. Gyarapodás az 1948. évben 19.689 kötet volt. Ebből a fiókok 18.924 kötetet kaptak és a Könyvtár központjába áthelyeztünk 765 kötet könyvet. A fiókközpont raktárában 1947. év végén 15.395 kötet volt, melyből a fiókkönyvtárakba küldtünk 10.038 kötetet, a társadalmi egyesületek és egyéb intézményekhez elhelyezett vándorkönyvtárak kaptak 1069 kötetet és a könyvtár központjába áthelyeztünk 917 kötetet. Visszamaradt a fiókközpont raktárában 3371 kötet könyv. A vándorkönyvtárakba küldött 1069 kötet részletezve:

Any- és Kisdiedvédelmi Intézet	kapott	50 kötetet
Balatonvilágosi Üdülő	«	102 «
Ceglédi-u. szociális telep	«	93 «
Ferencvárosi Népművelési telep	«	106 «
Fővárosi Népművelési Központ	«	100 «
Építésügyi Minisztérium	«	113 «
Kenesei üdülő	«	20 «
Kigyó-u. Marxista Könyvtár	«	180 «
Malomipari és Takarmányközpont	«	39 «
Pestvidéki Fogházműhely	«	30 «
Fővárosi Vízművek	«	236 «

Összesen :..... 1.069 kötet

Az 1948. évben a fiókközpont kiselejtezett könyvanyagából hivatalos megkeresés útján a következő intézmények kaptak letétként könyveket:

Jegyközpont kapott	20 kötetet
X. ker. MÁV-telep ált. iskola	25 «

Összesen 45 kötetet.

Osztályvezető: dr Braun Róbertné könyvtári főfelügyelő.

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAINK 1948-BAN.

A szocialista kultúrpolitika nagy feladatokat ró a közművelődési könyvtárakra. A könyvtárakon keresztül kell felvennünk a harcot a kapitalizmus kultúr-csődtömege, a ponyva, bestseller, formalista irodalom ellen. A könyvtár útján tesszük hozzáférhetővé az irodalmat, a műveltséget azoknak a tömegeknek, amelyek elől a kultúra eddig zárva volt. De feladatai vannak a közművelődési könyvtáraknak a szakmai továbbképzés területén is.

A könyvek vásárlásánál, személyzetünk irányításánál ezeket a szempontokat tartottuk szem előtt. Természetes azonban, hogy célkitűzéseinknek olyan mértékben tudunk csak megfelelni, amilyen mértékben rendelkezésünkre állottak anyagi eszközök arra, hogy a meglevő fiókokat könyvanyaggal és személyzettel ellássuk és új fiókokat nyithassunk munkáskerületekben.

A jelentés évében csak két új fiók felállítására kerülhetett sor. Az egyiket, a 26. számú ifjúsági fiókunkat eredetileg az úttörők által rendelkezésünkre bocsátott Vilma királynő-út 31. sz. helyiségében nyitottuk meg. Ebben a helyiségben működött a könyvtár egészen márciusig. Akkor szervezeti átalakulások miatt a könyvtárat a Mester-utca 19. szám alatti általános iskolába kellett átköltöztetnünk. Ez az új könyvtár igen rövid idő alatt nagy népszerűségegre tett szert az ifjúság körében. Átlagosan 2000 kötet könyvet kölcsönzött ki havonta a gyermekolvasóknak. Ennek a könyvtárnak azért tulajdonítunk különös jelentőséget, mert bizonyosak vagyunk abban, hogy az irodalmi nevelést az ifjúságnál kell megkezdeni.

Másik új fiókunk, a 22. sz. a Városházán nyílt meg márciusban. Ennek a fióknak a feladata, hogy a Városháza dolgozóit olvasmánnyal, elsősorban azonban marxista-leninista ideológiai művekkel lássa el.

A fiókkölcsönzések színvonalának emelése érdekében indítottuk május elsején fiókos versenyünket is. A verseny hat hétig folyt és a következő pontokra terjedt ki:

1. *Tagszerzés.* Ebben a pontban a 12. sz. fiókunk tűnt ki.
2. *Könyvélmény verseny.* (Ez a verseny nem annyira a fiókok, mint olvasóik között folyt le, amennyiben, a legérdekesebb levelet jutalmaztuk, amelyet az olvasott könyvekről, a könyvtár munkájáról az olvasók beadtak.) Ebben a pontban győztesek a 3., 9. és 11. számú fiókok voltak.

3. *Színvonalverseny.* A színvonalverseny három részből állott:

a) *szépirodalmi.* Egyes művek pontozása alapján állapítottuk meg, hogy a kiadott könyvanyag arányában a legtöbb színvonalas és progresszív szépirodalmi művet a 11. sz. fiók adta ki;

b) *marxista-leninista művek terjesztése.* Győztesek holtversenyben a 16. és 22. sz. fiókok;

c) *ismeretterjesztő irodalom terjesztése.* Ebben a pontban is a 11. sz. fiókunk győzött.

4. *Ötletverseny.* Ezt a versenypontot 9. sz. fiókunk nyerte meg, amely kivált a könyvek propagálása terén, kitűnő ötleteivel. Igen jól sikerült könyvtári faliújságot szerkesztett, a rádióműsorral párhuzamosan propagálta a műsorral kapcsolatos és a fiókban megtalálható könyveket és kirakata rendezésénél is nagyon ötletesen helyezte el írók arcképét, idézeteket műveikből.

Végeredményben azonban valamennyi fiókunk nagy igyekezettel vett részt a versenyben és megállapíthattuk, hogy a verseny valamennyi fiókalkalmazottra ösztönzően hatott és elért jó eredményeiket a további munka során is meg kívánták tartani.

A fiókokban dolgozó alkalmazottak irodalmi nevelése érdekében havonta könyvismertetéseket rendeztünk, amelyeket vita követett.

A fiók munka irányvonala.

Az 1948/49. évi első fiókvezetői értekezletén Solti Andrásné aligazgató kijelölte a fiók munka irányvonalát az új évi feladatokra. Leszögezte, hogy milyen szempontok szerint kell az irodalmat értékelni, mi a jó irodalom és bejelentette, hogy a fiókok munkájának a marxizmus-leninizmus alapjaira kell épülnie. Éppen ezért meg kívánjuk a fióktisztviselőktől hogy ezekkel az alapokkal tisztában legyenek és tisztában legyenek a napi politikai eseményekkel is. E célból bevezettük a politikai beszámolókat a fiók értekezleteken és gondoskodunk arról is, hogy a fióktisztviselőknek módjukban álljon önképzésüket a kívánt irányban folytatni.

Tervbevevettük fiókjainkban dolgozó alkalmazottaink számára előadássorozat rendezését, melynek célja a Horthy-korszak irodalmának ártértékelése, a modern irodalom ismeretése, a szocialista realizmus szempontjainak alkalmazásával.

1948. évben az előadássorozatból két előadást hallgattunk meg: 1948 november 22-én Keszi Imre: A jó irodalom és a giccs című előadásában mutatta be példákkal a szocialista realizmust az irodalomban, szembeállítva a giccsel és a ponyvával.

Dec. 13-án Aczél Tamás: »Amit nem ajánlunk a magyar irodalomból« című előadásában a Horthy-rendszer kiszolgáló írók műveinek értéktelen és ártalmas voltára mutatott rá. Az előadásokat szeminárium formájában megbeszélés követte.

Ugyancsak havonta egyszer politikai beszámoló hangzott el, ami után megbeszéltük a politikai szempontok érvényesítését a fiókmunkában.

Fiókjainkban rendszeresítettük az aktuális könyvkiadásokat és aktuális bibliográfiák készítését. Így minden fiókunk március 15-re jegyzéket készített a szabadságharcra vonatkozó szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvanyagáról.

Ugyancsak a centenáriumi alkalmából fiókjaink a könyvkiadásokat egy részében kiállítást rendeztek a 48-as irodalomból. Könyvkiadást rendeztek több fiókunkban a nőnap, az októberi forradalom és az MKP alakulásának 30 éves évfordulója alkalmából is.

A reakció 25 éve alatt közművelődési könyvtáraink erősen kispolgári jellegűvé váltak, könyvanyaguk és olvasóközönségük tekintetében egyaránt. Mihelyt egyrészt a régi könyvek selejtezése, másrészt személyzetünk és az új könyvanyagunk megerősödése ezt lehetővé tette, irányt vettünk arra, hogy olvasótáborunkba minél nagyobb számban szervezzük be a munkásságot és az ifjúságot. E törekvésünkben első lépések voltak:

a) hogy élmunkásaink iránti tiszteletünknek és szeretetünknek tanujelét adjuk, felajánlottuk minden élmunkás számára, hogy kellő igazolás ellenében egy évig ingyen kölcsönözhetnek fiókunkban;

b) külterületi fiókjaink alkalmazottai felkeresték a környező kisüzemeket, melyek nem rendelkeztek saját könyvtárral és felhívták a dolgozókat, hogy iratkozzanak be a könyvtárba. Ugyancsak felvettük a kapcsolatot a Dolgozók Iskolája növendékeivel;

c) az iskolákkal való kapcsolat kimélyítése céljából éritkezésbe léptünk a főigazgatósággal. Ennek eredményeként a főigazgatóság körlevélben fordult valamennyi budapesti középiskolához, hogy a diákok tanulmányaik kiegészítésére vegyék igénybe fiókhálózatunkat. A könyvtár működéséről, a könyvtárhasználat módjáról, az olvasás fontosságáról 18 iskolában tartottunk előadást.

Az év folyamán nagyobb szabású átalakítási munkálatok folytak a 10. számú fiókunkban. A szomszédos lakásból egy helyiséget kiutaltak a könyvtár számára. A fal áttörése és az ezzel kapcsolatos munkálatok július második felében zajlottak le.

Ugyancsak a nyár folyamán 3. sz. fiókunkban folyt építkezés. A helyiségek új mennyezetet kaptak. Az ezzel járó falbontási, falmegegyeztetési munkákat, világítás és vízvezeték-szerelést augusztus hónapban végezték el.

Meg kell még említenünk, hogy 44. sz. fiókunk a Parasztpárt Andrássy-úti helyiségéből a Bródy Sándor-utca 14. sz. alatti helyiségbe költözött decemberben.

A mozgókönyvtárak állomáshelyeiben is változások történtek. 16. sz. mozgófiókunk augusztusban két állomáshellyel bővült: a hét egy-egy napján Pestszentimre és Pestszentlőrinc végállomásokon tart fiókiszolgáltatást. Az új állomáshelyek felavatásán megjelent két község vezetősége és a demokratikus pártok. Budapest polgármestere nevében Goda Gábor tanácsnok adta át a könyvtárat a közönségnek.

A Béke-téri hurokvágány felszedése miatt 15. sz. fiókunk szeptemberben a Dózsa György-út és Lehel-út sarkán kapott új állomáshelyet. Ez az új állomáshely egyelőre semmiképpen sem bizonyult alkalmasnak, igen közel fekszik 7. sz. fiókunkhoz, viszont távol van az Angyalföld már beszervezett olvasóitól.

Júniusban a 17. sz. fiókunk Mártírok-útján levő állomásán a BSzKRt a síneket felszedte, így a kocsik régi állomáshelyén a Török-utcában tartja könyvtári óráit.

A fiókhálózat központi vezetője: Solti Andrásné igazgató.

Dr. Dienes László
igazgató

3. számú fiókkönyvtárunk kerti ifjúsági olvasója

A Szovjet-osztály olvasóterme 10. számú fiókkönyvtárunkban

1. Függelék.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1947/48. évi költségvetése

Rovat	Alrovat	A költségvetési rovat (alrovat) megnevezése)	Előirányzat	
			az 1946/47 évre megállapított költségvetés szerint	az 1947/48 évre
			forint	
KIADÁS				
Rendes kiadások				
1		Személyi kiadások :		
	1	Illetmények	—	820.928
	2	Munkabérek	101.560	220.000
		1. rovat összesen	101.560	1,040.928
2		Dologi kiadások :		
	1	Épületfenntartás	32.940	40.000
	2	Berendezés pótlása és karbantartása	18.040	20.000
	3	Könyvbeszerzés	360.000	500.000
	4	Könyvkötés	55.780	130.000
	5	Házbérek	73.900	75.700
	6	Fűtés, világítás vízfogyasztás	76.500	130.000
	7	Katalógus, évkönyv, nyomtatványok	37.260	47.000
	8	Irodai szerek és eszközök	20.740	25.000
	9	Különfélék	84.060	110.000
		2. rovat összesen	759.220	1,077.700
		Rendes kiadás összesen	860.780	2,118.628
Rendkívüli kiadások				
		Megszűnt tételek	40.000	—
		Kiadás összesen	900.780	2,118.628
BEVÉTEL				
Rendes bevételek				
1		Könyvkölcsönzési díjak :		
	1	Központi könyvtár	15.300	132.960
	2	Fiókkönyvtárak	101.400	358.000
		Rendes bevétel összesen	116.700	490.960
Rendkívüli bevételek				
		Megszűnt tétel	40.000	—
		Bevétel összesen	156.700	490.960
MÉRLEG				
		Kiadás	900.780	2,118.628
		Bevétel	156.700	490.960
		Hiány	744.080	1,627.668

2. Függelék.

A gyarapodás kimutatása származás szerint 1947—1948.

Származás	1948			1947		
	Központ	Fiókok	Összesen	Központ	Fiókok	Összesen
	darab			darab		
1. Kötelespéldány.....	1.199	—	1.199	448	—	448
2. Ajándék és csere	3.948	—	3.948	2.518	—	2.518
3. Vétel	5.394	18.924	24.318	5.673	22.899	28.572
4. Áthelyezés	1.961	10.038	11.999	651	—	651
Összesen	12.502	28.962	41.464	9.290	22.899	32.189

3. Függelék.

A gyarapodás megoszlása nyelvek szerint 1947—1948.

Nyelv	1948						1947					
	Központ		Fiókok		Összesen		Központ		Fiókok		Összesen	
	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%
1. Magyar	7.228	57.8	26.639	92.0	33.867	81.7	4.555	49.1	22.114	96.6	26.669	82.8
2. Angol	895	7.2	243	0.8	1.138	2.7	905	9.7	137	0.6	1.042	3.2
3. Francia	1.554	12.4	255	0.9	1.809	4.3	1.043	11.2	166	0.7	1.209	3.8
4. Német	1.394	11.1	674	2.3	2.068	5.0	977	10.5	463	2.0	1.440	4.5
5. Orosz	451	3.6	1.070	3.7	1.521	3.7	156	1.7	—	—	156	0.5
6. Olasz	130	1.0	22	0.1	152	0.4	56	0.6	4	0.0	60	0.2
7. Skandináv	59	0.5	—	—	59	0.1	18	0.2	4	0.0	22	0.1
8. Többnyelvű.....	508	4.1	16	0.1	524	1.3	1.388	14.9	—	—	1.388	4.3
9. Egyéb	283	2.3	43	0.1	326	0.8	192	2.1	11	0.1	203	0.6
Összesen	12.502	100.0	28.962	100.0	41.464	100.0	9.290	100.0	22.899	100.0	32.189	100.0

4. Függelék

A gyarapodás megoszlása szakok szerint 1947—1948.

Szak	1948						1947					
	Központ		Fiókok		Összesen		Központ		Fiókok		Összesen	
	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%
0 Általános művek	1.103	8.8	146	0.5	1.249	3.0	561	6.0	55	0.2	616	1.9
1 Bölcsélet	274	2.2	567	2.0	841	2.0	238	2.6	232	1.0	470	1.5
2 Vallás. Egyház	120	1.0	86	0.3	206	0.5	145	1.6	91	0.4	236	0.7
3 Társadalmi tudományok	5.908	47.3	6.242	21.5	12.150	29.3	3.533	38.0	2.599	11.3	6.132	19.1
Ebből :												
30 Szociológia	938	7.5	736	2.5	1.674	4.0	535	5.8	519	2.2	1.054	3.3
31 Statisztika, demológia	192	1.5	33	0.1	225	0.5	69	0.7	22	0.1	91	0.3
32 Politika	1.186	9.5	967	3.3	2.153	5.2	850	9.1	475	2.1	1.325	4.1
33 Szociálpolitika	902	7.2	2.439	8.4	3.341	8.1	265	2.9	841	3.7	1.106	3.4
34 Jog	481	3.9	244	0.8	725	1.7	180	1.9	57	0.2	237	0.7
35 Közigazgatás	528	4.2	324	1.2	852	2.1	295	3.2	118	0.5	413	1.3
36 Társadalmi tevékenység	472	3.8	89	0.3	561	1.4	263	2.8	16	0.1	279	0.9
37 Nevelés, oktatás ..	211	1.7	237	0.8	448	1.1	247	2.7	114	0.5	361	1.1
38 Közgazdaság	925	7.4	1.035	3.6	1.960	4.7	780	8.4	369	1.6	1.149	3.6
39 Néprajz	73	0.6	138	0.5	211	0.5	49	0.5	68	0.3	117	0.4
4 Nyelvészet	142	1.1	140	0.5	282	0.7	152	1.6	90	0.4	242	0.7
5 Természettudomány ..	242	1.9	835	2.9	1.077	2.6	193	2.1	526	2.3	719	2.2
6 Alkalmazott tudományok	440	3.5	881	3.0	1.321	3.2	320	3.5	378	1.7	698	2.2
7 Művészet	746	6.0	710	2.4	1.456	3.5	570	6.1	489	2.1	1.059	3.3
8 Szépirodalom	2.296	18.4	17.518	60.5	19.814	47.8	1.806	19.4	17.359	75.8	19.165	59.5
Ebből :												
809 Irodalomtörténet ..	126	1.0	1.208	4.2	1.334	3.2	120	1.3	930	4.1	1.050	3.3
9 Történelem	674	5.4	1.004	3.5	1.678	4.1	1.252	13.5	518	2.3	1.770	5.5
91 Földrajz	132	1.0	498	1.7	630	1.5	148	1.6	268	1.2	416	1.3
92 Életrajzok	425	3.4	335	1.2	760	1.8	372	4.0	294	1.3	666	2.1
Mindössze	12.502	100.0	28.962	100.0	41.464	100.0	9.290	100.0	22.899	100.0	32.189	100.0

5. Függelék.

A gyarapodás és állomány kimutatása gyűjteményenként 1948.

A gyűjtemény jelzése és neve	Kötetek száma az év elején	Gyarapodás az év folyamán	Elveszett, áthelyezett és kiselejtezett	Kötetek száma az év végén
I. KÖZPONT				
Raktár	164.769	4.570	—	169.339
A Keleti és szláv gyűjtemény	15.112	568	—	15.680
B Budapesti gyűjtemény	59.478	2.284	930	60.832
Ősnyomtatvány	49	—	—	49
K Kézikönyvtár	4.050	224	—	4.274
P Idegen nyelvű röpiratgyűjtemény	14.115	456	—	14.571
R Magyar nyelvű röpiratgyűjtemény	18.280	1.231	—	19.511
T Térképek	421	9	—	430
01 Könyvészeti gyűjtemény	5.515	120	—	5.635
02 Könyvtártani gyűjtemény	3.265	43	—	3.308
09-091 Bibliofilia	3.880	324	—	4.204
Sz Szűry-gyűjtemény	9.177	735	—	9.912
Ball Ballagi-gyűjtemény	5.238	—	—	5.238
Em Emigrációs gyűjtemény	1.030	29	—	1.059
Szín Színészettörténeti gyűjtemény	1.914	783	—	2.697
Vár Városházi közigazgatási könyvtár	1.410	1.126	—	2.536
<i>Központ összesen</i>	<i>307.703</i>	<i>12.502</i>	<i>930</i>	<i>319.275</i>
II. FIÓKOK				
Fiókok és a Fiókközpont raktára	239.448	28.962	18.632	249.778
Főösszeg	547.151	41.464	19.562	569.053

6. Függelék.

A könyvtár kölcsönzőinek foglalkozási statisztikája 1948

A könyvtár ága	Tanszemélyzet	Közigazgatási alkalmazott	Egyéb tisztviselő	Műszaki értelmiségi	Egyéb értelmiségi	Értelmiségi összesen	Munkás	Főiskolai hallgató	Középiskolai tanuló	Szakiskolai tanuló	Ált. iskolai tanuló	Tanone	Tanuló összesen	Iparos	Kereskedő	Katona, rendőr	Egyéb	Összesen
Központ.....	240	312	190	35	210	987	114	1.243	163	21	—	19	1.446	14	25	27	108	2.721
1. sz. fiók ...	158	348	250	31	160	947	409	272	2	18	—	9	301	43	81	11	11	1.803
2. sz. fiók ...	160	315	325	28	104	932	318	174	734	76	902	122	2.008	79	199	16	105	3.657
3. sz. fiók ...	36	61	90	13	17	217	146	20	85	17	304	23	449	12	15	12	7	858
4. sz. fiók ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. sz. fiók ...	6	7	33	4	1	51	49	2	—	—	39	—	41	9	6	1	1	158
6. sz. fiók ...	153	320	229	141	106	949	153	175	276	5	2	13	471	77	59	46	47	1.802
7. sz. fiók ...	40	90	82	12	26	250	309	39	218	78	495	160	990	38	16	5	111	1.719
8. sz. fiók ...	120	143	137	24	21	445	1.511	29	519	30	728	81	1.387	81	49	25	41	3.539
9. sz. fiók ...	137	189	284	28	43	681	359	156	298	57	9	28	548	34	28	31	25	1.706
10. sz. fiók ...	122	158	305	157	146	888	89	103	300	24	—	29	456	151	183	30	105	1.902
11. sz. fiók ...	74	380	127	31	28	640	204	135	225	54	307	29	750	54	31	19	322	2.020
12. sz. fiók ...	46	112	111	10	4	283	146	20	107	9	369	17	522	23	24	5	14	1.017
14. sz. fiók ...	—	—	—	—	—	—	—	—	499	54	782	63	1.398	—	—	—	—	1.398
15. sz. fiók ...	29	77	124	45	32	307	166	28	52	4	33	25	142	48	37	5	10	715
16. sz. fiók ...	21	10	41	8	31	111	144	7	58	5	—	4	74	17	14	2	—	362
17. sz. fiók ...	43	121	106	38	12	320	142	13	31	—	—	4	48	26	70	10	30	646
22. sz. fiók ...	—	603	—	—	—	603	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	619
Városházi közig. könyvtár....	—	198	—	—	—	198	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	198
26. sz. fiók ...	2	4	—	—	2	8	3	—	2	4	349	6	361	—	—	—	—	372
44. sz. fiók ...	35	45	107	15	50	252	12	57	24	10	9	8	108	29	11	13	26	451
Fiókok együtt .	1.182	3.181	2.351	585	783	8.082	4.176	1.230	3.430	445	4.328	621	10.054	721	823	231	855	24.942
Összesen	1.422	3.493	2.541	620	993	9.069	4.290	2.473	3.593	466	4.328	640	11.500	735	848	258	963	27.663

Az egész nyilvános

A könyvtár ága	A használat módja	Hány napon nyitva	Hetenként nyitva (óra)					
			Kölcsönzésre			Helybenolvasásra		
			Felnőtt	Gyermek	Összesen	Felnőtt	Gyermek	Összesen
Központ.....	Kölcsönzés és helybenolvasás	285	66·5	—	66·5	70	—	70
Fiókközpont	—	—	—	—	—	—	—	—
1. sz. fiók	Kölcsönzés	271	19·5	—	19·5	—	—	—
2. sz. fiók	Kölcsönzés	270	23·5		23·5	—	—	—
3. sz. fiók	Kölcsönzés és helybenolvasás	246	20·5		20·5	20·5		20·5
4. sz. fiók	Kölcsönzés és helybenolvasás	—	—	—	—	—	—	—
5. sz. fiók	Kölcsönzés	96	6	—	6	—	—	—
6. sz. fiók	Kölcsönzés	267	21	—	21	—	—	—
7. sz. fiók	Kölcsönzés és helybenolvasás	270	21·5		21·5	21·5		21·5
8. sz. fiók	Kölcsönzés és helybenolvasás	268	28		28	21		21
9. sz. fiók	Kölcsönzés és helybenolvasás	274	22	—	22	18	—	18
10. sz. fiók	Kölcsönzés és helybenolvasás	257	19·5	—	19·5	12·5	—	12·5
Szomszéd népek könyvtára.....	Kölcsönzés	221	20	—	20	—	—	—
11. sz. fiók	Kölcsönzés	271	21	—	21	—	—	—
12. sz. fiók	Kölcsönzés	268	23	12	35	—	—	—
14. sz. fiók	Kölcsönzés	275	—	17·5	17·5	—	—	—
15. sz. fiók	Kölcsönzés	257	18	—	18	—	—	—
16. sz. fiók	Kölcsönzés	273	18	—	18	—	—	—
17. sz. fiók	Kölcsönzés	272	18	—	18	—	—	—
22. sz. fiók és városh. közig. könyvt.	Kölcsönzés és helybenolvasás	252	33	—	33	33	—	33
26. sz. fiók	Kölcsönzés	208	—	23	23	—	—	—
44. sz. fiók	Kölcsönzés és helybenolvasás	291	27	—	27	27	—	27
Fiókok együtt		4.807	412		412	153·5		153·5
Összesen		5.092	478·5		478·5	223·5		223·5

szolgálat áttekintése 1948-ban

Előhelyek száma			Kötetek száma az év elején			Gyarapodás az év folyamán			Elvesztett, áthelyezett vagy kicserélt (kötet)	Kötetek száma az év végén	Kurrens folyóiratok és újságok száma			
											Felnőtt		Gyermek	
Felnőtt	Gyermek	Összesen	Felnőtt	Gyermek	Összesen	Felnőtt	Gyermek	Összesen			Cím	Példány	Cím	Példány
140	—	140	307.703	—	307.703	12.502	—	12.502	930	319.275	454	486	—	—
—	—	—	15.395	—	15.395	—	—	—	12.024	3.371	—	—	—	—
—	—	—	25.558	—	25.558	1.278	—	1.278	955	25.881	1	1	—	—
—	—	—	23.543	3.612	27.155	1.346	204	1.550	754	27.951	—	—	—	—
24	24	24	11.455	1.898	13.353	986	189	1.175	1.099	13.429	38	38	2	2
—	—	—	3.514	10	3.524	—	—	—	—	3.524	—	—	—	—
—	—	—	1.752	234	1.986	487	92	579	305	2.260	—	—	—	—
—	—	—	18.852	—	18.852	1.494	—	1.494	132	20.214	26	26	1	1
22	22	22	16.864	3.484	20.348	1.181	178	1.359	100	21.607	35	35	5	5
12	12	12	17.782	2.898	20.680	1.091	224	1.315	128	21.867	33	33	4	4
32	—	32	19.230	—	19.230	1.664	—	1.664	—	20.894	24	24	1	1
20	—	20	23.034	—	23.034	1.350	—	1.350	550	23.834	34	34	2	2
—	—	—	—	—	—	2.358	—	2.358	11	2.347	—	—	—	—
—	—	—	22.512	154	22.666	1.237	—	1.237	493	23.410	2	2	—	—
—	—	—	2.929	300	3.229	1.350	208	1.558	397	4.390	—	—	—	—
—	—	—	—	12.706	12.706	—	1.191	1.191	418	13.479	2	2	—	—
—	—	—	3.897	—	3.897	574	—	574	449	4.022	—	—	—	—
—	—	—	4.122	—	4.122	753	—	753	386	4.489	—	—	—	—
—	—	—	3.713	—	3.713	573	—	573	323	3.963	—	—	—	—
10	—	10	—	—	—	5.970	—	5.970	—	5.970	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	260	744	1.004	21	983	—	—	—	—
6	—	6	—	—	—	1.980	—	1.980	87	1.893	8	8	—	—
130	130	130	214.152	25.296	239.448	25.932	3.030	28.962	18.632	249.778	203	203	15	15
270	270	270	521.855	25.296	547.151	38.434	3.030	41.464	19.562	569.053	657	689	15	15

7. Függelék b) (Folytatás és vége)

Az egész nyilvános

A könyvtár ága	Újonnan beírt kölcsönző			Kölcsönzők összes száma			Olvasóteremben használt kötet						
							Szépirodalom			Ismeretterjesztő			Összesen
	Felnőtt	Gyermek	Együtt	Felnőtt	Gyermek	Együtt	Felnőtt	Gyermek	Együtt	Felnőtt	Gyermek	Együtt	
Központ	1.415	—	1.415	2.721	—	2.721	—	—	—	136.657	—	136.657	136.657
1. sz. fiók	605	—	605	1.803	—	1.803	—	—	—	—	—	—	—
2. sz. fiók	809	503	1.312	2.755	902	3.657	—	—	—	—	—	—	—
3. sz. fiók	118	104	222	554	304	858	10.732	3.990	14.722	2.813	962	3.775	18.497
4. sz. fiók	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. sz. fiók	33	10	43	117	41	158	—	—	—	—	—	—	—
6. sz. fiók	653	—	653	1.802	—	1.802	—	—	—	—	—	—	—
7. sz. fiók	247	190	437	1.224	495	1.719	—	—	—	13.462	1.193	14.655	14.655
8. sz. fiók	781	291	1.072	2.930	609	3.539	—	—	—	10.812	—	10.812	10.812
9. sz. fiók	598	—	598	1.706	—	1.706	2.756	—	2.756	1.579	—	1.579	4.335
10. sz. fiók	1.321	—	1.321	1.902	—	1.902	—	—	—	1.199	—	1.199	1.199
Szomszéd Népek Könyvtára ¹⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. sz. fiók	1.143	—	1.143	2.020	—	2.020	—	—	—	—	—	—	—
12. sz. fiók	290	259	549	648	369	1.017	—	—	—	—	—	—	—
14. sz. fiók	—	1.066	1.066	—	1.398	1.398	—	—	—	—	—	—	—
15. sz. fiók	223	—	223	715	—	715	—	—	—	—	—	—	—
16. sz. fiók	131	—	131	362	—	362	—	—	—	—	—	—	—
17. sz. fiók	228	—	228	646	—	646	—	—	—	—	—	—	—
22. sz. fiók	619	—	619	619	—	619	—	—	—	336	—	336	336
Városh. közig. könyvtár	198	—	198	198	—	198	—	—	—	—	—	—	—
26. sz. fiók	11	361	372	11	361	372	—	—	—	—	—	—	—
44. sz. fiók	140	—	140	451	—	451	1.344	—	1.344	1.702	—	1.702	3.046
Fiókok együtt	8.148	2.784	10.932	20.463	4.479	24.942	14.832	3.990	18.822	31.903	2.155	34.058	52.880
Összesen	9.568	2.784	12.347	23.184	4.479	27.663	14.832	3.990	18.822	168.560	2.155	170.715	189.537

¹⁾ E fiókkönyvtár tagjai a Központ és a többi fiókok tagjai közül kerülnek ki.

szolgálat áttekintése 1948-ban

Kölcsönzött kötet							Összes forgalom (kötet)						
Szépirodalom			Ismeretterjesztő			Összesen	Szépirodalom			Ismeretterjesztő			Összesen
Felnőtt	Gyermek	Együtt	Felnőtt	Gyermek	Együtt		Felnőtt	Gyermek	Együtt	Felnőtt	Gyermek	Együtt	
—	—	—	37.400	—	37.400	37.400	—	—	—	174.057	—	174.057	174.057
64.130	—	64.130	45.587	—	45.587	109.717	64.130	—	64.130	45.587	—	45.587	109.717
81.021	21.835	102.856	43.647	7.274	50.921	153.777	81.021	21.835	102.856	43.647	7.274	50.921	153.777
32.906	16.807	49.713	7.179	3.142	10.321	60.034	43.638	20.797	64.435	9.992	4.104	14.096	78.531
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3.860	792	4.652	692	—	692	5.344	3.860	792	4.652	692	—	692	5.344
62.131	—	62.131	19.295	—	19.295	81.426	62.131	—	62.131	19.295	—	19.295	81.426
26.970	11.317	38.287	12.410	1.395	13.805	52.092	26.970	11.317	38.287	25.872	2.588	28.460	66.747
65.481	26.556	92.037	35.483	13.337	48.820	140.857	65.481	26.556	92.037	46.295	13.337	59.632	151.669
69.853	—	69.853	47.178	—	47.178	117.031	72.609	—	72.609	48.757	—	48.757	121.366
71.456	—	71.456	35.715	—	35.715	107.171	71.456	—	71.456	36.914	—	36.914	108.370
3.561	34	3.595	1.852	17	1.869	5.464	3.561	34	3.595	1.852	17	1.869	5.464
76.287	—	76.287	62.516	—	62.516	138.803	76.287	—	76.287	62.516	—	62.516	138.803
22.029	10.833	32.862	11.392	—	11.392	44.254	22.029	10.833	32.862	11.392	—	11.392	44.254
—	29.251	29.251	—	22.451	22.451	51.702	—	29.251	29.251	—	22.451	22.451	51.702
22.447	—	22.447	8.426	—	8.426	30.873	22.447	—	22.447	8.426	—	8.426	30.873
18.898	—	18.898	4.555	—	4.555	23.453	18.898	—	18.898	4.555	—	4.555	23.453
24.014	—	24.014	9.899	—	9.899	33.913	24.014	—	24.014	9.899	—	9.899	33.913
22.873	—	22.873	5.471	—	5.471	28.344	22.873	—	22.873	5.807	—	5.807	28.680
—	—	—	256	—	256	256	—	—	—	256	—	256	256
297	5.532	5.829	35	1.147	1.182	7.011	297	5.532	5.829	35	1.147	1.182	7.011
6.906	—	6.906	3.689	—	3.689	10.595	8.250	—	8.250	5.391	—	5.391	13.641
675.120	122.957	798.077	355.277	48.763	404.040	1.202.117	689.952	126.947	816.899	387.180	50.918	438.098	1.254.997
675.120	122.957	798.077	392.677	48.763	441.440	1.239.517	689.952	126.947	816.899	561.237	50.918	612.155	1.429.054

8. Függelék a)

Az összes forgalom kimutatása 1935—1948

Év	Összesen kötet	Emelkedés kötet	Összesen kötet	Emelkedés kötet
Központ	Összes forgalom		Ismeretterjesztő	
1935	123.546	11.955	123.546	11.955
1936	183.564	60.018	183.564	60.018
1937	191.650	8.086	191.650	8.086
1938	216.349	24.699	216.349	24.699
1939	209.601	6.748	209.601	6.748
1940	176.777	32.824	176.777	32.824
1941	225.232	48.455	225.232	48.455
1942	159.311	65.921	159.311	65.921
1943	121.100	38.211	121.100	38.211
1944	75.649	45.451	75.649	45.451
1945	7.106	68.543	7.106	68.543
1946	30.489	23.383	30.489	23.383
1947	66.898	36.409	66.898	36.409
1948	174.057	107.159	174.057	107.159
Fiókok				
1935	1.009.480	72.833	294.671	9.021
1936	1.064.674	55.194	303.885	9.214
1937	1.079.785	15.111	288.800	15.085
1938	1.109.878	30.093	309.600	20.800
1939	1.165.520	55.642	322.302	12.702
1940	1.288.909	123.389	367.986	45.684
1941	1.306.984	18.075	401.403	33.417
1942	1.382.663	75.679	451.321	49.918
1943	1.441.141	58.478	450.328	993
1944	978.331	462.810	292.487	157.841
1945	399.955	578.376	116.545	175.942
1946	1.059.025	659.070	337.202	220.657
1947	1.051.011	8.014	362.354	25.152
1948	1.254.997	203.986	438.098	75.744
Együtt				
1935	1.133.026	84.788	418.217	20.976
1936	1.248.238	115.212	487.449	69.232
1937	1.271.435	23.197	480.450	6.999
1938	1.326.227	54.792	525.949	45.499
1939	1.375.121	48.894	531.903	5.954
1940	1.465.686	90.565	544.763	12.860
1941	1.532.216	66.530	626.635	81.872
1942	1.541.974	9.758	610.632	16.003
1943	1.562.241	20.267	571.428	39.204
1944	1.053.980	508.261	368.136	203.292
1945	407.061	646.919	123.651	244.485
1946	1.089.514	682.453	367.691	244.040
1947	1.117.909	28.395	429.252	61.561
1948	1.429.054	311.145	612.153	182.903
A forgalom megoszlása				
	Helybenolvasás		Kölcsönzés	
	Központ és fiókok		Központ	
1935	184.850	31.205	51.847	1.956
1936	253.065	68.215	49.608	2.239
1937	246.649	6.416	47.321	2.287
1938	268.197	21.548	47.491	170
1939	276.073	7.876	41.993	5.498
1940	252.171	23.902	46.951	4.958
1941	240.495	11.676	54.569	7.618
1942	193.991	46.504	55.357	788
1943	143.321	50.670	52.999	2.358
1944	84.615	58.706	30.236	22.76
1945	17.464	67.151	7.106	23.13
1946	36.407	18.943	23.904	16.80
1947	86.751	50.344	28.135	4.22
1948	189.537	102.786	37.400	9.26 5

8. Függelék b) (Folytatás)

Az összes forgalom kimutatása 1935—1948

Év	Összesen kötet	Emelkedés vagy csökkenés (—) kötet	Összesen kötet	Emelkedés vagy csökkenés (—) kötet
Kölcsönzés	Központ és fiókok		Fiókok	
1935	948.176	53.583	896.329	51.627
1936	995.173	46.997	945.565	49.236
1937	1.024.786	29.613	977.465	31.900
1938	1.058.030	33.244	1.010.539	33.074
1939	1.099.048	41.018	1.057.055	46.516
1940	1.213.515	114.467	1.166.564	109.509
1941	1.258.800	45.285	1.204.231	37.667
1942	1.347.983	89.183	1.292.626	88.395
1943	1.418.920	70.937	1.365.921	73.295
1944	969.365	— 449.555	939.129	— 426.792
1945	389.597	— 579.768	382.491	— 556.638
1946	1.053.107	663.510	1.029.201	646.710
1947	1.031.158	— 21.949	1.003.023	— 26.178
1948	1.239.517	208.359	1.202.117	199.094
Központ	Napi átlagforgalom			
1935	387		57	
1936	528		141	
1937	593		65	
1938	680		87	
1939	653		— 27	
1940	570		— 83	
1941	699		129	
1942	498		— 201	
1943	376		— 122	
1944	265		— 111	
1945	178		— 87	
1946	121		— 57	
1947	253		132	
1948	611		358	
Fiókok				
1935	3.425		303	
1936	3.609		184	
1937	3.711		102	
1938	3.867		156	
1939	3.924		57	
1940	4.460		536	
1941	4.988		528	
1942	5.359		371	
1943	5.955		596	
1944	4.145		— 1.810	
1945	2.233		— 1.912	
1946	4.814		2.581	
1947	4.379		— 435	
1948	5.229		850	
Együtt				
1935	3.840		346	
1936	4.231		391	
1937	4.141		— 90	
1938	4.573		432	
1939	4.599		26	
1940	5.037		438	
1941	5.760		723	
1942	5.863		103	
1943	6.299		436	
1944	4.392		— 1.907	
1945	2.408		— 1.984	
1946	4.908		2.500	
1947	4.639		— 269	
1948	5.604		965	
Ebből ismeretterjesztő				
1935	1.417		93	
1936	1.618		201	
1937	1.565		— 53	
1938	1.813		248	
1939	1.779		— 34	
1940	1.528		— 251	
1941	2.356		828	
1942	2.322		— 34	
1943	2.304		— 18	
1944	1.540		— 764	
1945	731		— 809	
1946	1.656		925	
1947	1.781		125	
1948	2.401		620	

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR A SAJTÓBAN.

Gondolatok a könyvtárban (képekkel) = Kis Ujság 1948 február 23.

A Szabó Ervin-könyvtár kisnyomtatvány kiállítása = Világ, 1948 május 25.

Szücs Mara házasságától Hewlet Johnson-ig (11. sz. fiókunkról) = Szabad Nép 1948 május 26.

Aba Iván: Egy könyvtáros emléke. (Interju Kőhalmi Bélával Szabó Ervinről) = Haladás 1948 október 28.

A Tolsztoj-kiállítás = Népszava 1948 október 23.

A Tolsztoj-kiállítás = Szabad Nép 1948 október 23.

Két forradalmi kiállítás = Szabad Nép 1948 december 1.

A főváros kultúrintézményeinek közös bemutató helyisége = Szabad Nép 1948 december 23.

A Lenin-kiállítás = Szabad Nép 1948 december 27.

A Tolsztoj-kiállítás = Világ 1948 október 25.

A 30 éves Kommunista Párt kiállítása = Kis Ujság 1948 december 1.

A Tolsztoj-kiállítás = Szabad Szó 1948 október 26.

A Tolsztoj-kiállítás = Esti Szó 1948 október 26.

Az 1918—1919-iki forradalom kiállítása = Esti Szó 1948 december 2.

Keleteurópai könyvtárrá építik ki a főváros szovjet könyvtárát = Szabadság 1948 október 8.

**СОВЕТСКИЕ ЖУРНАЛЫ И ГАЗЕТЫ НАХОДЯЩИЕСЯ В НАШЕЙ БИБЛИОТЕКЕ.
KÖNYVTÁRUNKBA JÁRÓ SZOVJETOROSZ FOLYÓÍRATOK ÉS NAPILAPOK.**

Архитектура СССР. Москва 1947. 1948. 1949.
Архитектура и Строительство. Москва (6) 1948. 1949.

Библиотекарь. Москва (12) 1947. 1948. 1949.
Большевик. Москва (12) 1946. 1947. 1948. 1949.
Вопросы Истории. Москва (12) 1948. 1949.
Вопросы философии. Москва (3) 1948. 1949.
Вопросы Экономики. Москва (12) 1948. 1949.
Гигиена и Санитария. Москва (12) 1948. 1949.
Доклады Академии Наук СССР. Москв-Ленинград (12) 1948. 1949.

Доклады Всесоюзной Академии Сельскохозяйственных наук им. Ленина. Москва (12) 1948. 1949.

За Прочный Мир за Народную Демократию. Бухарест (52) 1948. 1949.

Звезда. Ленинград (6) 1948. 1949.

Знамя. Москва (12) 1948. 1949.

Известия. Москва (нрт.) 1946. 1947. 1948. 1949.
Известия Академии Наук СССР. Отделение Литературы и языка. Москва (6) 1949.

Известия Академии Наук СССР. Отделение Экономики и Права. Москва (6) 1949.

Известия Академии Наук СССР. Серия Истории и философии. Москва (6) 1948. 1949.

Известия Всесоюзного Географического Общества. Ленинград 1949. (6) 1949.

Искусство Кино. Москва (6) 1948. 1949.

Народное Образование. Москва. (12) 1948. 1949.

Новый Мир. Москва (12) 1947. 1948. 1949.

Новое Время. Москва (52) 1946. 1947. 1948. 1949.

Огонёк. Москва (12) 1947. 1948. 1949.

Октябрь. Москва (12) 1948. 1949.

Плановое Хозяйство. Москва (6) 1948. 1949.

Правда. Москва 1945. 1946. 1947. 1948. 1949.

Профессиональные Союзы. Москва (12) 1948. 1949.

Советская Агрономия. Москва (12) 1949.

Советская Женщина. Москва (6) 1948. 1949.

Советская Книга. Москва (12) 1947. 1948. 1949.

Советская Медицина. Москва (12) 1948. 1949.

Советская Педагогика. Москва-Ленинград (12) 1948. 1949.

Советская Этнография. Москва. (6) 1948. 1949.

Советское Государство и Право. Москва (12) 1947. 1948. 1949.

Советское Здравоохранение. Москва (6) 1948. 1949.

Советское Искусство. Москва (52) 1947. 1948. 1949.

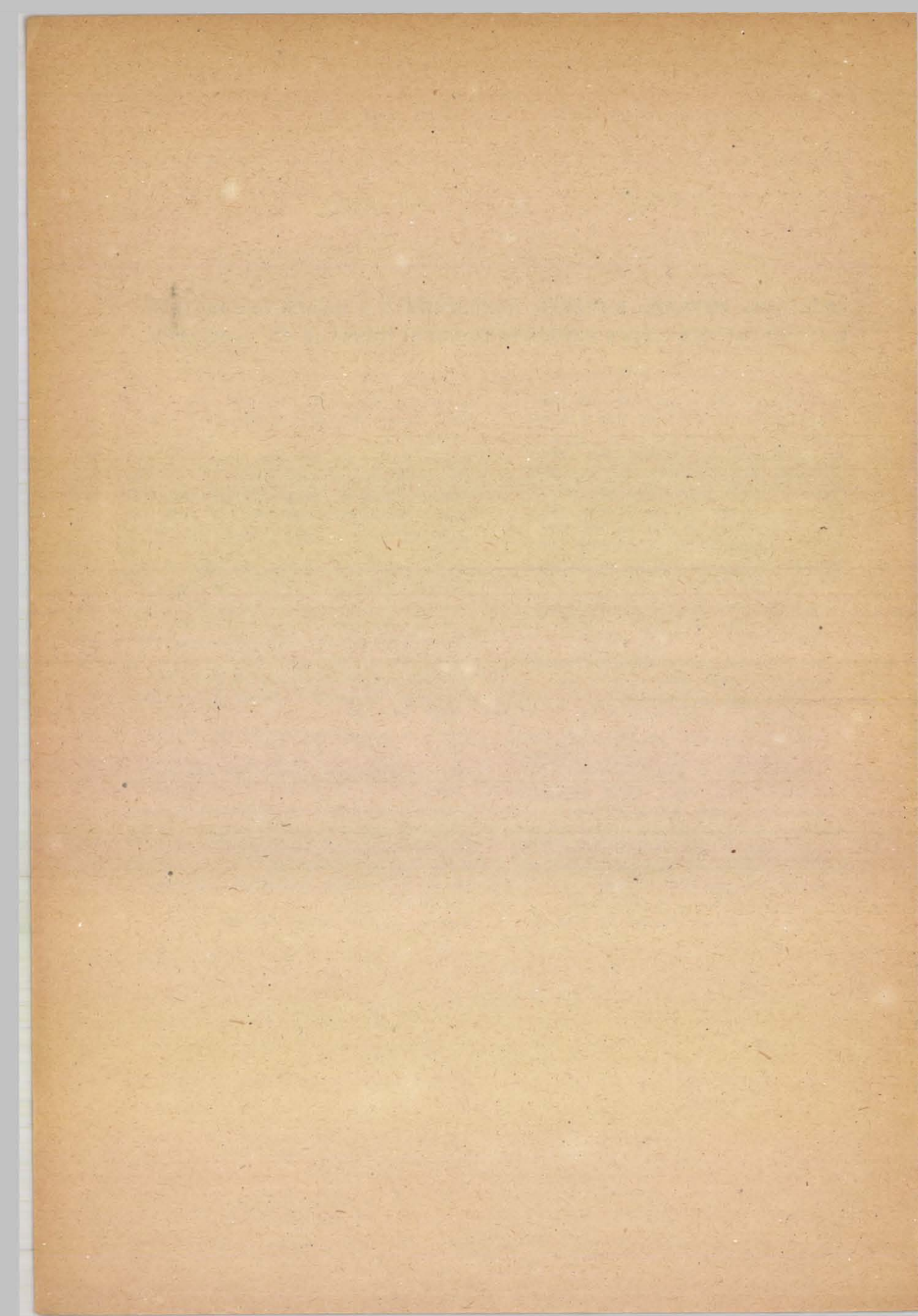
Социалистическое Сельское Хозяйство. Москва (12) 1948. 1949.

СССР на Стройке. Москва. (12) 1949.

Театр. Москва (12) 1948. 1949.

Теория и Практика физической Культуры. Москва (12) 1949.

Шахматы в СССР. Москва (12) 1949.

BIBLIOGRÁFIA

A HAZAI PARASZTLÁZADÁSOK 15—18. SZÁZADI VERSESE ÉS ELBESZÉLŐ IRODALMÁHOZ

*Bibliographie des révoltes de paysans dans la littérature poétique
et prosaïque hongroise (XV—XVIII. siècle).*

Összeállította: Geréb László.

Ez a jegyzék ama hazai verses és prózai elbeszélő műveket gyűjti össze, melyekben kortársak, illetve közel kortársak számolnak be parasztságunk felkeléseiről, uraikat fenyegető seregléseikről. Tehát a magyarországi parasztmozgalmak hazai irodalmának bibliográfiája. Az irodalom határa meg nem vonható, etekintetben a célszerűséghez képest vettünk fel egyes helyeken oly adatokat is, amelyek irodalmi mivolta víta tárgyát képezhetné. Célunk volt, a feltett tárgy körébe vágó hazai irodalomtörténet áttekintése. Nem vettük fel tehát a későbbi — a mai napig folyó — irodalmi és tudományos feldolgozásokat, amelyek kizárólag források alapján készültek s íróik az eseményekkel, azoknak a kortársakban élő hatásával már kapcsolatban nem voltak: vagyis nem az életnek, az eseményeknek irodalmi visszhangjai. (Kivételt tettünk a huszita mozgalmak Heltaitól eredő első magyar-nyelvű feljegyzéseinél, továbbá Tinódi, Uncius és Bogáti Fazekas históriás énekénél.) Nem vettük fel továbbá az okleveleket, leveleket és egyéb hatósági forrásokat, noha ezek igen gyakran irodalmi igényűek és értékűek. Ilyenekre olykor jegyzetben hivatkoztunk, midőn a szűkszavú irodalmi szöveg megértéséhez szükségesnek látszottak.

Az adatokat időrendben, az egyes eseményekhez kapcsolva sorakoztattuk fel s így tettük áttekinthetővé a nem-szakember számára is, a kutatónak is, hiszen parasztmozgalmainkat még a történetírás sem dolgozta fel, irodalomtörténetírásunk még kevésbé foglalkozott ezekkel. Így, bár munkánk gyöngéit érezzük is, annak jószándékú és bizonyára hasznos útmutatómivolta hangolja elnézésre a kritikát és ösztönözze folytatásra a hivatottakat. E munkánk szerény adalék a hazai társadalmi harcok s az elnyomott osztályok szabadságküzdelseinek történetéhez, melynek feltárása a gazdasági és szellemi vonatkozások minden ágában népi, demokratikus tudományunk elsőrendű és sürgős kötelessége.

Irányi Lujza dr és Marót Miklós munkatársaim értékes, buzgó közreműködését e helyen ismerem el.

RÖVIDÍTÉSEK, JELZÉSEK.

Fk. = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A jelzés utáni szám a mű raktári számát jelenti. Más könyvtárakat csak kéziratoknál és ritka könyveknél tüntetünk fel.

Szabó = Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár c. bibliográfiája s a szám, mely alatt benne a szóbanforgó mű leírása szerepel.

lap = a mű ama lapszámainak feltüntetése, melyeken a vonatkozó rész található.

Megjegyzés. Nem tüntettük fel a latin nyelvű munkáknak Geréb László által készített még kéziratok, illetve kiadás alatt álló fordításait.

A HUSZITA IDŐK MOZGALMAI. 1436—1438.

Thuróczi János (1435?—1490?) Auguste [Augsburg]: Feger Theobald 1488.

Chronica Hungarorum.

Fk. Bq 0930/17

A 4. r. 22. fej. röviden beszámol Budai Nagy Antal erdélyi és Márton bíró szamosközi fölkeléséről. A 25. fej. részletesen elmondja a budai magyarok zendülését, Marchiai Jakab inkvizitor megfutamításával.

Szabó III. 15

— Brunesi [Brünn]: 1488.

Fk. Bq 0930/5

Szabó III. 16

Schwandtner. Scriptores rerum Hungaricarum veteres et genuini Vindobonae [Bécs] Kraus 1746.

Fk. Af 43.90/18/1

1. kötet tartalmazza Thuróczi krónikáját is.

— Scriptores... Tyrnaviae [Nagyszombat]: 1765.

385—394. lap.

— Vindobonae [Bécs]: Trattner 1766—68.

Fk. 19847

Calendarium Jauriense... annexitur huic Chronica Hungarorum M. Joh. de Thuróczi. Jaurinum [Győr: 1773]

Fk. B 059/132

Bonfini Antal (1434—1503)

Rerum Hungaricarum Decades. Basileae [Bázel]: Winter 1543.

Szabó III. 344

3. dec. 3. könyvben található Budai Nagy Antal, Márton bíró fölkelése Thuróczi nyomán, továbbá Balázs bíró Nagyszombat vidékén történt huszita fölkelése. A 3. dec. 4. könyv elején a budai zendülés; ebben okul felhozza a budai németek gazdagságát és polgárosultabb mivoltát is, mellyel a magyarokat felülmúlták. További kiadások:

— Claudiopoli [Kolozsvár]: Heltai 1565.

Fk. Bq 0941/262

Szabó II. 97

— Basileae [Bázel]: Franco 1568.

Fk. Af 43.90/19, Bq 943/387

Szabó III. 570

— Francofurti [Frankfurt]: Wechel 1581.

Szabó III. 706

— Coloniae Agrippinae [Köln]: Widenfeldt 1690.

Fk. Bq 943/311

Szabó III. 3633

— Hannoveriae [Hanau]: Wechel

Fk. Af 43.90/17

Szabó III. 1027

— Posonii [Pozsony]: 1744.

Fk. Af 43.90/15

— Buda, 1770.

Fk. Aq 43.90/29

— Lipsiae [Lipce]: 1771.

Fk. Af 43.90/20

— Lipsiae [Lipce]: 1936—41.

Des Aller Mechtigsten Königreiches inn Ungern wahrhafftige Cronick. Basel: Winter 1545.

Fk. Bq 943/396

Bonfini művének német fordítása. Más fordítása:

Ungerische Chronica. Frankfurt a. M.: Schmidt 1581.

Fk. Bq 943/282

Heltai Gáspár (1520?—1574)

Chronica az magyaroknak dolgairól. Kolozsvár: Heltai Gáspárné 1575.

76/a—b, 77/b lap

Fk. Bq 943/279

Népies előadás Bonfini nyomán. A népvézelek megbolondították a parasztokat. A budai németeket mentegeti; kiemeli azonban gazdagságukat s hogy a zendülést parasztok művelték.

Szabó I. 118

— Győr: Streibig 1789.

— Pest: Emich 1854. (Újabb Nemzeti Könyvtár.)

Tinódi Sebestyén (1510?—1556)

És Sigmond királynak és császárnak krónikája, szép énekbe szerezném... Temesvári János. *Chronica* c. könyvében második darabjaként. Kolozsvár: Heltai 1574.

A hosszú históriás ének végefelé: a császárhoz rossz hírek érkeznek a parasztlázadásokról. „Imé esmét egy gonosz hirt hallának...” Hat négysoros szakaszban Thuróczy nyomán szedi versbe Antal és Márton lázadását.

Szabó 112

Sigmond király és császárnak krónikája és lött dolgai... Heltai Gáspár: *Cancionale*, azaz históriás énekes könyv. Kolozsvár: Heltai 1574. darabjai közt.

Azonos előbbivel, de nyilván nem Tinódi szötte bele a Tar Lőrinc pokoljárásáról szóló pompás elbeszélést, mely nemcsak a császárt, de egyházi és világi főurait is a pokolba teszi és pedig nagyrészt a nép ellen elkövetett bűnökért. Protestáns szemléletű.

Szabó III. 679

Szilády Áron: Régi magyar költők tára. 3. k. Bp.: Akad. 1881. 351—2. lap.

Uncius Lénárt (16. szd. második felében)

Poematum libri septem de rebus Ungaricis. Craccoviae [Krakkó]: Lazar 1579.

Magyar történelem Thuróczy nyomán latin hexameterekben. A parasztlázadásokat egyetlen verspárban, de a budai zendülést hosszan beszéli el.

Szabó I. 113

Székely István, Benczédi (1510—64 közt)

Chronika ez világnak yeles dolgairól. Krakkó: Strykovi Lázár 1559. 203 lap

Fk. B 0941/243

Az erdélyi, srb. felkelésekről nem szól, de Albert király idejében a magyarok a németeket Budából kivetkék és minden marhájukba zsákmányt tűnek, hogy a János ötvöst, a budai nemes polgárt éjjel a Dunába vetették vala. A cseh huszitákkal rokonszenvez: Tábor város alól a király nagy szegénység elpirongae.

Szabó I. 38

Magyar krónikája... kivonva világkrónikájából. Pest: Emich 1854. (Újabb Nemzeti Könyvtár 6.)

Toldy Ferenc kiadásában előbbinek magyar vonatkozású részei.

Kottaner Ilona (15. szd. derekán)

Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottanerin. Leipzig [Lipscse]: Engelmann 1846. Fk. B 929/70

Albert király özvegyének komornája megírta emlékezéseit 1439—40-ről. A szöveg eleje töredékes, ott szól a budai zendülésről. Még két helyen említ parasztokat: a királyi kíséret közledésekor motyójukkal menekülnek az erdőbe.

A szász univerzitás jegyzőkönyvéből.

Közli Kurz. *Magazin für Geschichte*... Siebenbürgens. Kronstadt [Brassó]: Gött 1846. 2. k. 374 lap Fk. 29378

1438-ról feljegyzik Budai Nagy Antal fölkelését és Kolozsvár melletti halálát, társai kivégzését.

Az I. kolozsmonostori egyesség. 1437. júl. 6.

Közli Jakab Elek. *Oklevéltár Kolozsvár története* 1. kötetéhez. Buda: Egyet. ny. 1870. 1. k. 172—177. lap. Fk. 12850

Hosszú elbeszélő része miatt elbeszélő forrásnak is tekinthetjük. Elmondja a fölkelés okait, a parasztok igaztalan túlterhelését, a püspök jogtalan tizedkövetelését és átkát, majd a fölkelő parasztok békekísérleteit, a nemesek legyilkoltak a követeket, megütözték, majd békülésre gyűltek össze. Ezután következnek a békefeltételek. Az elbeszélést nem tartalmazó II. kolozsmonostori egyesség a győztes parasztok meghátrálását mutatja. (Kurz: *Magazin*... 2. k. 357—375. I. Teleki: *A Hunyadiak kora*. Pest, 1851. 10 k. 3—10. I. Idevágó s az eseményeket megvilágító okleveleket ad még Eder J. K.: *M. Felmer primae lineae Historiae Transilv. 1780—1803*. Pray: *Annales* 2. k., Szabó: *Székely oklevéltár*, Kolozsvár. 1872. I. és 3. k. Fejér: *Codex diplomaticus* 10/7, 11. k., Erdélyi Múzeum 1910.)

Hunfalvi Pál. *Az oláhok története*. Bp.: Akad. 1894. 2. k. 76—84 lap

Fk. 11018/2

Közli az egyesség hézagos, gyakran hibás magyar fordítását. Ezt átvette:

Gombos F. Albin. *Az 1437-ik évi parasztlázadás története, különös tekintettel a jobbágyi viszonyokra és a huszitizmusnak hazánkban való elterjedésére*. Kolozsvár: Szerző. 1898.

Szalkai Balázs (15. szd. első felében)

Blasii de Zalka et continuatorum ejus cronica fratrum minorum de observantia provinciae Boznae et Hungariae. Kiadta Toldy Ferenc: *Analecta monumentorum Hungariae historica*.

Elmondja Marchiai Jakab inkvizíciós útját a hazai husziták ellen, elsimitva kudarcait: a kamenci plébános Prágában tanult, onnan hozta a huszita tanokat, megmenekült Jakab kezéből. Két társa, Tamás és Bálint Moldvába menekültek népükkel s lefordították a Szentírást. A Jakab elleni kamenci zendülés jegyzőkönyve, a királyi tanács ezt elbeszélő végzése és más ezt megvilágító oklevelek E. Ferenczin: *Acta Bosnae*. Zagreb, 1892. (Mon. spect. hist. slavorum merid. vol. 23.). Waddingus: *Annales Minorum*, Roma, 1734. 10, 11. k.

1490.

Tubero Lajos (1455—1527)

Commentariorum de temporibus suis. Francofurti [Frankfurt] : Marni 1603.

Fk. B. 943/508

Schwandtner : Scriptores rerum Hungaricarum veteres et genuini. Bécs : Kraus 1746. (L. még fentebb.)

2. k. 131—132. lap

Fk. Af 43.90/18/2

Mátyás király halála után a koronával és kincsekkel menekülő János herceg után a főurak mozgósítják a dunántúli parasztokat is. Egy parasztsereg fosztogatja a földvári kolostort, az apát két parasztot megöl. «Zavarral volt tele az ország, mert a főurak civódása könnyen felborítja az alnép nyugalma».

A SZÉKELYEK ÖKÖRSÜTÉSE. 1505—6.

Istvánffi Miklós (1538—1615)

Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV. Coloniae Agrippinae [Köln] : Hierat 1622.

Fk. Bq 943/312

II. Lajos születésekor a székelyeken követelték a régfelelt kapunkénti örökadót. A székelyek megtagadták, az adószedőket elűzték, Tomori Pál másodszori hadjárata verte csak le őket. (Utána a főemberek Agyagfalván szerződést kötöttek zendülések megakadályozására. Szabó, Székely oklevéltár 1.) Istvánffi művének további kiadásai:

Szabó III. 1350

— Coloniae Agrippinae [Köln] : Fries 1685.

Fk. Af 43.90/77

Szabó III. 3351

— Coloniae Agrippinae [Köln] : Rommerskirchen 1724.

Fk. Bq 943/579

— Vindobonae [Bécs] : Trattner 1758.

Fk. Bq 943/305

Af 43.90/24

Magyarország története. Ford.: Vidovich György. Debrecen : Csáthy 1867—71.

Előbbinek teljes magyar fordítása.

A DÓZSA-LÁZADÁS. 1514.

Taurinus István († 1519)

Stauremachia id est cruciatorum servile bellum, quod anno ab orbe redempto sesquimillesimum quartodecimo et Pannoniam et collimitaneas provincias valde miserabiliter depopulaverat. In quinque libros summam digestum. Singrenius [Bécs, 1519.]

Fk. B 0941/204

Latin hexameterekben írt öténemes hősköltemény, a költő kortárs és szemtanú, humanista modorban éneklő meg. az egykorú eseményeket. Kiemelkedő részek : Bakács budai bevonulása, Dózsa első, majd ceglédi beszéde, a nagylaki, gubacsi és temesvári csata, Dózsa halála. Öt évvel az esemény után jelent meg.

Monumenta Ungarica. Vindobonae [Bécs] : Engel 1809.

111—184. lap

Fk. 77763

Tartalmazza előbbinek 2. kiadását.

Paraszti háború. Budapest : Bp. Irod. Int. 1946.

Fk. Sz 10748

Tartalmazza előbbi teljes szövegét magyarul, Geréb László fordításában.

Katholikus Szemle. 1889. évf. 216—240. lap

Fk. 3891/3

Szemelvények Taurinus hőskölteményéből Márki Sándor fordításában.

Márki Sándor : Dózsa György. Bp : M. Tud. Tört. 1913.

183—5 lap

Fk. 3353/29, X 8151, B 943/543

A ceglédi beszéd Taurinus szövege szerint, hibás prózai fordítás.

Szeberényi Lajos Zs. : A parasztság története. Bp : 1937.

58—61. lap

Átveszi Márki fordítását a ceglédi beszédéről.

Geréb László : A magyar renaissance költői. Bp : Bp. Irod. Int. 1947. (Új könyvtár)

25—29. lap

Szemelvények Taurinus : Paraszti háborújának, magyar fordításából.

A munkásműveltség könyve. Szerk. : Szendrő Ferenc. Bp : Munkás Kultúr Szövetség 1947.

17—21. lap

Geréb L. fordításában szemelvények Taurinus, továbbá 1514-re vonatkozóan Tubero és Szerémi szövegéből, 1437-re Bonfiniból is.

Tubero Lajos (1455—1527)

Commentariorum de temporibus suis libri. Francofurti [Frankfurt]: Marni 1603.

287—294. lap

Fk. B 943/508

Schwandtner: Scriptores rerum Hungaricarum veteres et genuini. Vindobonae [Bécs]:

Kraus 1746. (L. még fentebb.)

2. k. 329—335. lap

Fk. Af 43.90/18/2

Kortárs, polgár elbeszélése. Érti az osztálykülönbségek ellentéteit, ezt a ceglédi beszéd pompás fogalmazásában kifejt. Az események helyszínét csak általánosságokban említi. Tömör elbeszélő, az úri rend szigorú erkölcsbírája.

Szerémi György (1490?—1550?)

Emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. Pest: Akad. 1857. (Magy. tört. emlékek 1.)
52—71. lap

Fk. 3381/1

Magyaros latinsággal, népies hangon írt, naiv, részletes elbeszélés. Kortárs, szemtanú paraszti író, a köznép szemléletét tolmácsolja.

Erdélyi László: A mohácsi vész kora. Szeged: Városi ny. 1941.

42—55. és 104. lap

Fk. 97333/1

Fentinek teljes magyar fordítása.

Veráncsics Antal (1504—1573)

Összes munkái. Pest: Akad. 1857. (Magy. tört. emlékek 3.)

2. k. 5—14. lap

Fk. 3381/3

Memoria rerum quae in Hungaria a nato rego Ludovico ultimo acciderunt... c. egységes krónikába foglalt magyarnyelvű, különböző szerzőktől származó följegyzések. Az 1514-i. rész népies hangú, paraszttal rokonszenvező írás, szemtanútól (talán Szerémi Györgyét?) Mondát is tartalmaz: a rákosi törvények Budára vivői a Dunába veszték. Veráncsics gyűjtötte össze e tört. följegyzéseket.

Nagyszombati Márton (*Thirnaviensis*, Martinus)

Opusculum ad regni Hungariae proceres. [Bécs]: ny. n. 1523]

Distichonokban írt hosszú latin költemény a nemességnek a török ellen buzdítására. Mint romlásról, gyűlölködve, terjedelmesen beszél a parasztlázadásról. 3. könyv 7—16, 71—96, 101—102, 109—182 sor ez eseményre és a társadalom szemléletére vonatkozik.

Szabó III. 255

Ábel—Hegedüs. Analecta nova ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia.
Bp: Akad. 1903.

Fk. 36712

Ugyanennek 2. kiadásával.

Erdélyi Múzeum. 1904. évf.

162—164. lap

Fk. 3452/21

Fenti költemény 1514-re vonatkozó részének fordítása Márki Sándortól.

Zsámboki János (1531—1584)

Appendices. Tartalmazza Ransanus, Petrus: Epitome rerum Ungaricarum velut per indices descripta... Nunc primum edita, una cum appendice quadam opera Joannis Sambuci Tyrnaviensis. Viennae: Hofhalter 1558.

Fk. B 943/198, 943/203, 943/346

Zsámboki sajtó alá rendezte Ransanusnak az 1480-as évekig terjedő tört. művét s függelékekkel töltötte meg a maga koráig. 1514-et az osztályellentétek érzékeltetésével tárgyalja.

Szabó III. 448

Schwandtner. Scriptores rerum Hungaricarum... (L. fent)

1. k. tartalmazza előbbinek 2. kiadását.

Heltai Gáspár (1520?—1574)

Chronica az magyaroknac dolgairól. Kolozsvár: Heltai Gáspárné 1575.

204/b—205/a lap

Fk. Bq 943/279

Alighanem Zsámboki nyomán, népies előadás a tömegek úr-ellenes jelszavaival, a királynak a hübéru-ellenességét is érintve. Új kiadásai:

Szabó I. 129, 166

— Győr: Streibig 1789.

— Pest: Emich 1854. (Újabb Nemzeti Könyvtár 6.)

Bogáti Fazekas Miklós († 1592)

Az oetodik része Matyas király dolgainac mind halalaig. Kolozsvár: Heltai 1577.
Másodszor: 1580.

Heltai krónikája nyomán folytatja Görcsöni Ambrus históriás énekét a Hunyadiakról. Folytatja azonban Mátyás halálán túl is. Egyik rész címe: Az alföldi hadakról László király idejében. Ez azonban csak határszéli háborúkról szól s Ulászló halálával befejeződik. Nyilván nyomdai hiba folytán került a következő részbe 1514 tárgyalása tizenegy négysoros szakaszban. Száraz szöveg, de egyes sorából kicsendül a nép indulata.

Brutus János Mihály (1517—1592)

Magyar históriája. 1490—1552. Pest: Akad. 1863. (Magy. tört. emlékek 12.)
I. k. 248—398. lap

Fk. 3381/12

Az író másodkézből dolgozott, roppant bőbeszédű, körmönfont stílusban. Maga és kora érdeklődését mutatja, hogy másfélszáz oldalon tárgyalja a parasztlázadást. A 249—50. lapokon saját megfigyeléseit is följegyzí a parasztok kizsákmányolásáról.

Istvánffi Miklós (1538—1615)

Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV. (Lásd fentebb.)

A mű 5. könyve egészen és a 6. eleje szól a parasztlázadásról. A humanista íróművész elevenen ábrázolja az eseményeket, de mint a feudális és kat. reakció képviselője, az urakat állítja előtérbe. A parasztok és Dózsa hősiessége így is tiszteletet kelt benne. Dózsa egyik belső emberét gyermekkorában ismerte.

Pethő Gergely (1565—1620)

Rövid magyar krónika sok rendbéli fő históriás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe-szedeggettetett és irattatott. Bécs: Cosmerovius 1660.

Másodkézből dolgozott, de népies hangon és rokonszenvvel írja le 1514-et. Heltain kívül az egyetlen régi magyarnyelvű tört. munka, ámbár közel két nemzedékkel jelent csak meg iratása után. Istvánffinak egy népi mondáját is átveszi Zápolyai bűnhődéséről. Későbbi, részben megtoldott kiadásai:

Szabó I. 955

Az magyar kronikának veleje és summája... Bécs: Fischeis 1702.

Fk. B 943/378

Szabó I. 1645.

A magyar kronikának rövideden lerajzolt sommája... Pozsony: Spaizer 1742—50.

Fk. B 943/467

Rövid magyar krónika... Kassa: Akad. 1753.

Fk. 943/280

Ain grosz wunderzaichen das do geschehen ist durch das Creütz, das ain Cardinal hat ausgeben inn den gantzen Hungerischen Lannd wider die Turcken.

Budai polgár Bécsbe intézett levele 1514 májusában, melyet Augsburgban alkalmi újsággént kinyomtatnak. Négy oldalas aprónyomatvány a Széchenyi könyvtárban. Elbeszéli a kereszt-tesek és urak első összecsapásait. A pesti táborban a zászlóról leesik a kereszt, amikor a paraszthad oszlani akart, erre együtt maradtak. A budai köznép fölzendült a papok ellen, mikor kihírdették a keresztshad visszavonását.

Toldy Ferenc: Analecta monumentorum Hungariae Historica (h. é. n.)
209—212. lap

Közli ugyanezt. Ritka könyv, a bpesti Egyetemi Könyvtárban található.

Die auffrur so geschehen ist in Ungerlandt, mit den Creutzern, und auch darbey wie man den Creutzer Haubtman hat gefangen und getödt Zeckel Jorg 1514.

Fk. B. 943/660

Egykorú röpirat, három 4. r. levél, vége hiányzik. Címlapján Dózsa kivégeztetését ábrázoló kép. Az Akadémia könyvtárban. R. M. Ir. 4. r. 88. sz. a. A Wunderzaichen lenyomata. Utána szemtanú elbeszélése Dózsa kivégzéséről. — Fénymásolat a Fk. gyűjteményében.

Székely István, Benczédi (1510—64 közt)

Chronica ez Vilagnac yeles dolgairól. Krakkó: Strykoviei Lázár 1559. (L. fentebb.)

Fk. B 0941/243

1514. év tárgyalásánál röviden elbeszéli a parasztlázadás lefolyását.

FEKETE JOVÁN, 1526—1527.

Szerémi György (1490?—1550?)

Emlékirata Magyarország romlásáról. Pest: Akad. 1857. (Magy. tört. eml. 1.)
126—6, 142—4, 154—173. lap

Fk. 3381/1

Kortárs író, szerb tolmácsa az események szereplőinek. Részletesen beszéli el a magát Jován cárnak nevező paraszttvezér esetét, aki Mohács után megtelepedett a Tisza-Duna közén, felosztja a nemesek földjét, de parasztkirálysága elbukik a János és Ferdinánd közt folytatott önálló politika folyamán.

Erdélyi László. A mohácsi vész kora. Szeged: Városi ny. 1941.
96, 108—109, 118—130. lap

Fk. 97333/1

Előbbinek magyar fordítása.

Zermeghi János (1500?—1584)

Rerum gestarum inter Ferdinandum et Joannem Hungariae reges commentarius. Közli Schwandtner. Scriptores rerum Hungaricarum veteres et genuini. Vindobonae [Bécs]: Kraus 1746.

2. k. 386—7. lap

Fk. Af 43.90/18/2

Az író a kérdéses időben kamarás a budai udvarban, fültanuként tud az eseményekről.

Veráncsics Antal (1504—1573)

Összes munkái. Pest: Akad. 1857. (Magy. tört. eml. 3.)
2. k. 26. lap

Fk. 3381/3

A Memoria... c. több följegyzés kompilációjából keletkezett magyarnyelvű krónikában rövid, népies előadás, alighanem kortárstól.

Istvánffi Miklós (1538—1615)

Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV. (Lásd fentebb.)

A 9. könyvben Zermeghire emlékeztető elbeszélés.

Révai Péter (1568—1622)

De monarchia et sacra corona regni Hungariae centuriae septem. Francofurti [Frankfurt]: Götz 1659.

Fk. 41546, B 943/202

Szabó III. 2058

Istvánffi nyomán vázolja a Fekete Ember történetét, de hivatkozik saját dédapjára is, aki Ferdinánd követségében járt Jovánnal. (L. még Tört. tár 1885. 508—9. l. Ferdinánd barátságát tartva Jovánnal, levélben inti, hogy emberei nemesnek ne ártsanak.) Révai munkájának további kiadása:

Schwandtner. Scriptores rerum Hungaricarum veteres et genuini. Bécs: 1746.
2. k. 713. lap

Szabó III. 2058

Fk. Af 43.90/18/2

SZÉKELY TÁMAD — SZÉKELY BÁNJA. 1562.

Borsos Sebestyén (†1584)

Közli Mikó Imre: Erdélyi történelmi adatok. Kolozsvár: Stein 1855.
1. k. 18—20. lap

Fk. 54494/1

Marosvásárhelyi polgár, mint kortárs, közvetlen tudomása alapján, tiszta magyar nyelven beszéli el a székelyek 1562-i fölkelését és bukását. — Ugyanezt közli:

Erdély öröksége. I. Tündérorság. Bp: Franklin (1941)
116—118. lap

Fk. 98375/1

Forgách Ferenc, ghymesi (1535—1577)

Magyar históriája 1540—1572. Pest: Akad. 1866. (Magy. tört. emlékek 16.)
237—239. lap

Fk. 3381/16

Az államférfi összefüggéseiben tárgyalja az eseményt: a Habsburg csapatok a Felvidéken szorongatták II. Jánost, a moldvai vajda a hátát veszélyeztette a székely fölkelés kitörésekor.

Csanádi Demeter

Vita Joannis secundi electi Hungariae regis, scitico sermone a Demetrio Chanadi, ejusdem principis secretario miserabiliter decantata. [Debrecen: 1571]

Száraz, szűkszavú históriás ének II. János életéről, nyomban a király halála után jelent meg. Négy homályos sor tárgyalja a székely lázadást, melyhez a szerző — bizonyára a nép véleményét — toldja hozzá, hogy isten holtig tartó súlyos betegséggel büntette az uralkodót. További kiadásai:

— [Kolozsvár: 1571.]

Szabó I. 88

— Debrecen: 1577

Szabó I. 89

— Debrecen: Hoffhalter 1582.

Szabó I. 124

— [Kolozsvár: 1582.]

Szabó I. 187

Szabó I. 197

Régi magyar költők tára. Szerk.: Dézsi Lajos. Bp.: Akad. 1930.

7. k. 216—7. lap

Fk. 27988

Schaeseus Keresztély (1540—1585)

Ruinae Pannonicae libri.

VII. ének.

A tizenkéténekes hősköltemény hét ének 1571-ben Wittenbergben megjelent. 5—8. és 12. énekének kéziratát a Széchenyi-könyvtár kéziratára őrzi. Fol. lat. 1137. számú kötetben. A humanista költészet eszközeivel megírt mű 7. énekének többszáz hexameterre mozgalmasan beszél el a székely lázadást: kétszer sikeres csata, majd szívszoros harc után bukás. Úri hit-szegéssel kézrekerítik a vezéreket s kegyetlenül karóba húzzák. — Megemlíthető: az 5. ének 1556-i országgyűlésről szólva, kikel a jobbágy újabb röghözkötése ellen, panasolja a paraszt kizsákmányolásának módjait (Heltainak az ördögről és a földesúrról szóló meséjével egybehangzóan) és az elnyomottak kitörésével fenyegeti az urakat.

Siegler Mihály († 1585)

Chronologia rerum Hungaricarum, Transsylvanicarum et vicinarum regionum libri duo

Kiadta Bél Mátyás. Adparatus ad Historiam Hungariae. Posonium [Pozsony]: Rayer 1735

86—87. lap

Fk. Aq 43.90/25

Előadásában különösen a fölkelő székelyek követéinek a száz városokkal való tárgyalására tér ki: fenyegetőzve kívántak segítséget szabadságuk visszavívásához. Fentiek magyarázatára alkalmas, irodalmi tekintetben is érdekes szövegek az 1559-i törvények a székelyek osztálytagozódásáról (Mikó: Erdélyi tört. adalékok. Kolozsvár, 1855. 3. k. 265. l.), a székelyek folyamodása leveretésük után (Szabó: Székely oklevéltár, Kolozsvár 1872. 2. k. 321. l.), erre II. János válasza (Erd. orsz. gyűl. eml. 1556—1576. Bp. 1876. M. tört. eml. 3. o. 2. k. 202. l.), ugyanez Mikónál 2. k. 360. l.) királyi kegyelem a lázadók számára, kivéve a vezetőket (Szabó oklevéltárban 2. k. 161—168.).

KARÁCSONY GYÖRGY 1568

Szamosközy István (1570—1610 közt)

Történeti maradványai. 4. Bp.: Akad. 1876. (Magy. tört. emlékek. 21.)

96—107. lap

Fk. 3381/21

A nagybányai parasztember, Karácsony György Debrecen körül népsereget gyűjt maga köré. Azt mondta, isten küldte őt, hogy fegyver nélkül küzde a törököt. Szolnoknál kudarcot vall, majd Debrecenben elfogják és kivégzik, seregét úri csapatok verik szét. Sz. részletes elbeszélésében írói értékei jól érvényesülnek. Előadása arra vall, hogy a korabeli úrirend túlbecsülte a »Fekete Ember» mozgalmát. Mi volt távolabbi országrészekben a híre, mutatja a Történelmi Tár 1891. évf. 70. lapján közölt, 1632-ből származó névtelen krónika, mely 1569. évnél így ír: »Karácson György a Nyírségen paraszthadát támaszta, a papokat és nőmősséget levágatá, végre ömaga is rutul vesze.»

Forgách Ferenc, ghymesi (1535—1577)

Magyar históriája 1540—1572. Pest: Akad. 1866. (Magy. tört. emlékek. 16.)

451—456. lap

Fk. 3381/16

A humanista államférfi emlékeztetéseiben tömören vázolja a Fekete Ember mozgalmát, mint Erdély és a Habsburg országrész határán zajló veszedelmet. Ez alkalommal bőven emlékezik meg 1514-ről.

Forgách Simon, ghymesi (1526—1598)

Jegyzete Forgách Ferenc fenti m.

453—455. lap

Fk. 3381/16

Fivére latin művéhez eleven magyar nyelven beszél el jegyzetben Karácsony György mozgalmának részleteit: még a Mátyusföldéből is indultak hozzá parasztok s az egri vártek is csatlakozni akartak hozzá.

Istvánffi Miklós (1538—1615)

Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV (L. fentebb.)

24. Könyvében, az 1572. évnél. Targyilag, finom elbeszélés. Forrása esetleg Brutus, de fanatikusnak, nem szédelgőnek tartja Karácsonyt.

Bethlen Farkas (1639—1679)

Historiarum Pannonico-Dacicarum libri X. Keresd (17. szd.)

Szerző megjegyzi, hogy e részt «szóról-szóra» Brutus művéből idézi. Brutus művének kiadása a Magy. tört. eml. sorozatában 1490—1552. éveket foglalja magában: Bethlen tehát bővebb kézirat birtokában volt. Brutus értetlenül nézi a mozgalmat és azt fecsegi, hogy Karácsony összejátszott a törökkel, hogy rabságába vigye embereit. Előadása egyébként egyező a többivel. (Tompai Mihály balladája alighanem e forrásra utal.) Ennek teljes, hozzáférhetőbb kritikái kiadása:

Historia de rebus Transsylvanicis. Cibinii [Szeben]: Hochmeister 1782.

2. k. 178—194. lap

Fk. 16290/2

Pethő Gergely (1565—1620)

Rövid magyar krónika Bécs: Cosmerovius 1660 (Lásd fentebb.)

Csalárd embernek és Karácsondi Gergelynek nevezi a Fekete embert. 1572. évnél tárgyalja. Szabó I. 955

GUBEC MÁTÉ. 1573.

Istvánffi Miklós (1538—1615)

Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV (Lásd fentebb.)

25. könyvében az 1572. évnél tárgyalja a szlavóniai fölkelést. Szemléletesen ábrázolja a mozgalmat, az úri rend kegyetlen bosszúját.

Pethő Gergely (1565—1620)

Rövid magyar krónika (Lásd fentebb.)

1573. évnél: «Tótországban nagy pórhad támadt». Röviden elbeszéli a fölkelést, részletezi Gubec Máté kivégzését. Ez évtől kezdve az író már nem források, hanem saját értesülései alapján dolgozott. (A mozgalmas évhez tartozott a zsámbokréti és kisbossányi zendülés is, melyekről Veráncsics: Összes munkái 11. k. 95. és 111. lapon közölt levelek szólnak.) Továbbá a Károlyi család oklevéltára Bp. 1885. 3. k. 382. lapon az olcsvai zendülés tárgyában hozott ítélet is nevezetesen magyarázata annak, hogy még a 18. szd. irod. emlékei is tolvajoknak nevezik a lázadó parasztokat).

A SZÉKELYEK BÁTHORY ZSIGMOND ÉS MIHÁLY VAJDA ALATT. 1595—1601.

Mikó Ferenc, hidvégi (1585—1635)

Históriája 1594—1613. Pest: Akad. 1863. (Magy. tört. emlékek II. oszt. 7.)

142—144, 148. lap

Fk. 3381/7

Báthory Zsigmond fejedelem 1595-ben a török ellen indított háború kezdetén visszaadta a székely jobbágyság régi szabadságát, ha katonáskodtak. A győzelmes hadjárat után azonban visszavonta ezt. 1599-ben, Mihály vajda támadásakor a székelyek melléállnak, minden lófő házat felégették. A nemesek városokba menekültek, házaikat feldúlták, éltek, ahogyan tudtak. A Mihállyal végző miriszlói csatában aztán «sok szegény bolond székely atyánkfia vesze; megeseik nekik a szabadság, a nemesemberek levágása, kergetése.»

Nagy Szabó Ferenc (1581—1658?)

Krónikája. Közli Mikó Imre. Erdélyi történelmi adatok. Kolozsvár: Stein 1855.

1. k. 43—47, 50—57. lap

Fk. 54494/1

Marosvásárhelyi polgár, kortárs magyarnyelvű emlékirata. 1596 farsangján szemtanúja volt a székely vezérek halomragyilkolásának. Básta idejében az író apja látta a székelyek végét. Maga is közrendű, részvétellel szól minderről.

Erdély öröksége. Tűzpróba. Bp.: Franklin (1941.)

3. k. 2—3. lap.

Fk. 98375/3

Előbbi szöveg lenyomata.

Decsi János, Baronyai (1560?—1601)

Magyar históriája. Pest: Akad. 1866. (Magy. tört. emlékek II. oszt. 17.)
207—212, 235—8, 246—50. lap

Fk. 3381/17

A humanista udvari történetíró részletesen beszéli el a székelyek felszabadítását és újabb elnyomását. Mentegeti a fejedelmet: a székelyek erőszakoskodtak, majd az urak szorongatták, hogy nélkülük, törvénytelenül járt el. A székelyek nem engedelmessé váltak a visszavonó rendeletnek, megtartották fegyvereiket, mire vérfürdő következett. Ezt az író maga is megőrjíti, fejedelmi kötelességnek tartja a parasztok védelmét az urakkal szemben, különben belháború támad — ami ebben az esetben is előrelátható volt. Addig azonban nem terjedt az író műve.

Erdély öröksége. Erdélyi emlékiratok Erdélyről. Sárkányfogak. Bp: Franklin (1941)

2. k. 117—120, 125—130. lap

Fk. 98375/2

Tartalmazza fenti szövegeket Novák József fordításában.

Pethő Gergely (1565—1620)

Rövid magyar krónika... (Lásd fentebb.)

1595. év tárgyalásánál említi, hogy »Báthory Zsigmond... az urakat, végbelieket és a föld népét egybegyűjté.«

Szamosközy István (1570—1610 közt)

Történeti maradványai. Bp: Akad. 1876. (Magy. tört. emlékek, II. o. 28., 30. k.)

2. k. 293—5, 300—2, 342—5, 350—2, 358—60. lap

Fk. 3381/28, 30

4. k. 128—31. lap

1599-ben Mihály vajda megnyeri a székelyeket szabadságuk visszaadásával, betér Erdélybe, a székelyek megölik a menekülő fejedelmet, a vajda parancsára minden nemest üldöznek. Mihály vajda bukása után alvezérét, Baba Noák hajdukapitányt a nemesek kegyetlenül kivégzik; alighanem egyedül akarta folytatni idegen segítséggel a parasztok harcát, de ez Szamosközyt zavaros előadásba vész. (Hasonló Lippai esete Bocskai idejében). Sz. magyar feljegyzése és kilenc latin epigrammja részletezi a kivégzést.

Enyedi Pál

Éneke. Közli Mikó. Erdélyi tört. adatok. Kolozsvár: Stein 1855.

1. k. 177—190, 210. lap

Fk. 54494/1

Tulajdonképpen Szamosközy szövegének másolata. (Ének — a latin carmen: elbeszélés értelmében.) A vajda meghagyta, minden menekülő nemest, urat megöljenek. Helyükbe oláh, rác parasztokat akart telepíteni, akik nagy számban kísérték.

Bethlen Farkas (1639—1679)

Historia de rebus Transsylvanicis. Cibinii [Szeben]: Hochmeister 1782—93. (Lásd fentebb.)

3. k. 600—2. lap

Fk. 16290

4. k. 344—6, 352—6, 398—406, 412—20, 436—62. lap

Szamosközy megmaradt és elveszett szövegeinek felhasználásával készült. Báthory Zs. 1595-ben seregének gyarapítása érdekében felszabadította a székelységen levő jobbágyságot, bár této-vázott, megsértette ezzel az urakat. Mihály vajda betörésének, a székely fölkelésnek, B. András megölésének részletes elbeszélése. A Báthory-párti urak végül összefognak Bástával Mihály vajda paraszturalma ellen, majd ennek megdöntése után ismét Básta ellen fordulnak.

Erdély históriája. 1776.

Bethlen Farkas munkájának kéziratos fordítása a Széchenyi könyvtárban.

Erdély öröksége. Sárkányfogak. Bp: Franklin (1941)

2. k. 186—196, 201—3. lap

Fk. 98375/2

Szamosközy fenti szövegéből Novák József fordítása.

Bors János

Krónikája. Közli Kemény József és Nagyajtai Kovács István: Erdélyország történetei tára. Kolozsvár: Barráné 1845.

1. k. 185—188. lap.

Fk. 21978/1

Kortárs magyarnyelvű följegyzései. Báthory Zsigmond 1595. megadta a székelyeknek régi szabadságát, de az csak rövid ideig tartott, mert »nem viselték magokat jámborul«. 1599. »A felséges fejedelem Mihály vajda... maga mellé hódította a községet, kik iszonyú öldökléseket tőnek Erdélynek főbb és jelesebb népein...« 1600. Az erdélyi urak és a szászok megverik Mihályt, felkoncolják a székelyeket Miriszlónál, Csikban is nagy öldöklést tettek. »Így fizet az isten... a köznépnek feltámadásáért.«

BOCSKAI KORA. 1604—1606.

Bethlen Farkas (1639—1679)

Historia de rebus Transsylvanicis. Cibinii [Szeben]: Hochmeister 1793. (Lásd fentebb.)
6. k. 136—152, 166—171, 178—189, 205—6, 220—225, 228—231. lap Fk. 16290/6

Igen részletesen mondja el Bocskai zászlóbontását, a hajduk csatlakozását; a mozgalomnak a nép közt való gyors terjedésére csak utal, de a hadi többségének paraszti jellege az oszgyáni csata leírásánál kitűnik. A paraszti fölkelés győngeségével indokolja a kassai gyűlés összehívását. Erdélyben népfölkelés zárja be és semmisíti meg a német csapatokat. Forrása valószínűleg Szamosközy elveszett szövegrészei.

Somogyi Ambrus (Simigianus) (sz. 1564)

Historia rerum Ungaricarum et Transsylvanicarum. Közli Eder: Scriptores rerum Transsylvanicarum. 1—2. Cibinii [Szeben]: Hochmeister 1800. és 1840.

Fk. 57449, B 943/298

A szerző a fölkelés kortársa, üldözöttje. Száraz elbeszélő; a mozgalom paraszti jellege élénken kidomborodik az oszgyáni csatavesztés leírásánál. Ez volt a népmozgalom csúcspontja. (Az oszgyáni csatáról és Német Balázsról érdekes Basta György hadvezér levelezése és iratai. Bp. 1913. [Magy. tört. eml. I. oszt. 37.] 524—26., 528. l. s irodalmilag is jelentősek a kassai részgyűlés irományai a Magy. orsz. gyűl. eml. 1602—4. Bp. 1890. 10. k. 604—12. l., valamint a szerencsi részgyűlés határozatai, Mikó: Erdélyi tört. adatok. 3. k. 57. l. Előbbiben a nemesség panaszkodik az elszenvedhetetlen gyalázatot, amit Bocskai népétől viselt s a jobbágyok visszaadását kéri. Bocskai szerint a dulást nemcsak hajduk, de az urak saját jobbágyai is művelték. A szerencsi gyűlésen — fejedelemmé választása után — jóváhagyja a jobbágyok visszaadásáról s a parasztmozgalom leszereléséről szóló határozatokat.)

Históriás ének Bocskai Istvánról.

Közli Kozocsa Sándor az Erdélyi Múzeum 1936. évf.
61—69. lap

Fk. 3452

Kezdetleges másolat, töredékesen maradt fenn. A fejedelem halála idején íródott, győnges verses mű. Talán Bocskai egyik udvari prédikátora írta, mindenesetre az író részt vett az eseményekben. A töredék 1—6. szakaszai a hajduk első csatáját mondja el, 8. szak. a fölkelés terjedését, 25—27. az oszgyáni csatát [sok jó szegény legényt Balázs ott vesztet], 28—37. szak. az edelényi csata, 38—51. Lippai Balázs parasztvezér a szerencsi gyűlés után elidegenedik Bocskaitól, a parasztokat Borsiban megtámadja a német, 57—63. Lippait Bocskai megöleti, 86, 88. Bocskai lecsönnesíti a hajdukat.

Ugyanennek különlenyomata. Kolozsvár: 1936. (Erdélyi tudományos füzetek 84.)

Fk. X 2215/84

Az idvezült fölséges Bocskai Istvánnak, Magyar- és Erdélyország fejedelmének szomorú haláláról.

Közli Mikó Imre. Erdélyi történelmi adatok. Kolozsvár: Stein 1855.
3. k. 104—108. lap

Fk. 54494

Sepsi Laczkó Máté krónikája tartalmazza. Deákos ember verse, de az 1., 2., 6., 17—24., 31. szakaszaiból kitűnik, hogy a fejedelem halálakor az elárvult, megcsalatkozott szegények fájdalmát festi, akik még mindig benne bíztak.

Závodszy György

Diarium rerum per Hungariam ab anno 1586 usque ad annum 1624 gestarum. Kiadta Bél Mátyás: Adparatus ad historiam Hungariae. Posonium [Pozsony]: Royer 1735.
360—61. lap

Fk. Aq 43.90/25

A szerző Thurzó nádor titkára volt, jól látta az eseményeket, röviden, de találóan vázolja. 1604-ben Bocskai hajdukat és más barbárokat gyűjtött össze nagy számmal. Az oszgyáni csata után, szerinte, Basta Német Balázst kintzások után fölnégyeltette. 1605-ben nőtt a lázadás, mindenfelől özönlöttek és gyűltek a barbár hajduk. Részletesen szól egy fölkelő csapatnak Bicske Thurzó vár és birtok elleni pusztító támadásáról.

Laczkó Máté, Sepsi

Krónikája és emlékeztető méltó hazai dolgoknak rövid megjegyzései 1521—1624. Közli Mikó Imre: Erdélyi tört. adatok. Kolozsvár: Stein 1855.
3. k. 1—246. lap

Fk. 54494

Egykorú magyarnyelvű följegyzés, prot. szempontból. A népi vonatkozások elsikkadnak közte, de a mozgalom törekvéseit a nép ajkán élő egykorú vallásos megszövegezésben adja Ugyanez a szerző neve nélkül:

Sárospataki magyar krónika. Történelmi Tár 4. k. 1857.

67—69. lap

Fk. 3044/4

Pethő Gergely (1565—1620)

Rövid magyar krónika ... Bécs, 1660. (Egyéb kiadásait l. fentebb.)

Bocskai felkelését mint kortárs beszéli el. 1604. évnél ezt írja: »Az egész felföldi végbellek, szolgáló rend, hajduság, szabad legények és egyéb rendbeli földnépe úgy mint újságra és új dologra hozzá sietnek vala, főképpen azok, kiket vagy a fejedelmek alatt való tisztviselők, urok avagy a nemesség valaha megháborítottak vala, bosszúságoknak kitöltésére mind oda tartanak vala«. Básta jöveletekor Bocskai »segétségére a föld népét is mind felvévén, 1605-ben »a Dunán innen való vármegyék is úgy mint új dolgon rajtakapván«, Bocskaihoz álltak. Furcsa, zavaros Németh Balázs bukása: »Bocskay István valami gyanóságért Némethi Balázssra reáharaguvék és megöleté őtet, kit Segnyi Miklós Kassában, valami lakodalomban véletlenül maga kezével agyonveré. Azért ilyen végek len Balázs uraiméknak.«

Krauss György (1607—1679)

Tractatus rerum tam bellicarum, quam etiam aliarum ab anno 1599 usque 1606 inclusive in Transylvania inventarum. Közli Kemény József: Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens. Klausenburg [Kolozsvár] Tilsch 1839.

1. k. 164—167. lap.

Fk 54500

Segesvári szász polgár írása: Mihály vajda nem becsülte a nemeseket és szászokat, mindenféle szedett-vedett nép gyűlt köré, »tisztesség« csak kozák zsoldosai közt akadt. Végül a nemesek, akik még maradtak, összefogtak Bástával, a szászokkal és »nemely« székelyekkel, de a székelyek általában a vajdával tartottak. Később, Bocskai idejére vonatkozóan a népfelkelés elmosódik az író előadásában.

Kovács János

A magyar krónikának rövideden lerajzolt sommája. Pozsony Spaizer 1742. [Ld Pethő Gergely] 6. lap.

Fk. 44939

CSÁSZÁR PÉTER FÖLKELESE. 1631—1632.

Szalárdi János (1601—1666)

Síralmas krónikája kilenc könyvei. Pest: 1853. (Újabb nemzeti könyvtár, 2.)

84. lap

III. könyv 3. részében szól a parasztok fölkeléséről, az Erdéllyel való hadakozás idején. VIII. könyv 1. és 8. részében kiemeli, hogy a parasztság maga játszott egyes vidékeket török kézre, mert inkább alatta akartak élni.

Kazy Ferenc (1695—1760)

Historia regni Hungariae 1601—1663. Tyrnaviae [Nagyszombat]: Acad. 1751.

Fk. Af 43.90/16

Röviden, szárazon tárgyalja az 1632. évnél a Császár Péter féle mozgalmat, mely a harmincéves háborúban, Gusztáv Adolf lützeni győzelme után lobbant fel, mikor az Erdéllyel hadakozó császáriak megszorultak.

(Az elbeszélő művekben alig érintett mozgalmat megvilágítják a Századok 1871: 437—9, Tört. Tár 1884: 105., 1887: 627—40, 1888: 125—33, 1892: 572., Adalékok Zemplén vm. történetéhez 1905. évf. 119—21. lapokon közölt iratok.

A Habsburgok Magyarországa és Erdély közti hadakozás egyik hajtása a határmenti területek parasztjainak közigazgatási és fegyveres szervezkedése. A kassai főkapitány alkudozik és fegyverszüneteket köt, Eszterházy nádor levelekkel ostromolja a megyéket, hogy nyomják el a fölkelést, gondoljanak 1514-re. Erdéllyel való megbékülés után Császár Pétert Kassán kivallatás alá veszik, jegyzőkönyve fentiek közt. A parasztok elégtételt követelnek kivégzésért. A parasztok nem tudnak érdemleges kívánságokat előterjeszteni, nincsenek tisztában azzal, mit akarnak. Egy község jelenti, hogy erőszaknak engedve, csatlakozott. Végül a mozgalmat leverik.)

SZÉKELY-PARASZTLÁZADÁS. 1660.

Bethlen János (1613—1678)

Rerum Transsylvanicarum libri quattuor. [Szeben: h. ny. n.] 1663.

Fk. 09/285

— [Amsterdam. H. ny. n.] 1664.

Szabó II. 1022

197—201. lap

Fk. 09/1626

Commentarii de rebus Transsilvanicis. 1—2. Viennae (Bécs): Kurzböck 1779—80.

Szabó III. 2238

2. k. 37—40. lap

Fk. 32694

1660-ban Barcsay Ákos és Kemény János kezdődő trónviszálya idején csiki, sepsi, kézdi és orbai székelyek illetve jobbágyság elfogták, megölték tisztjeiket, fölkeltek, Barcsay öccse legyőzte a Székely Sámuel vezette parasztokat, sokat kivégeztet, megcsönkített.

Das bedrängte Dacia. Nürnberg: Cramer 1666.

Szabó III. 2355

Ugyanaz Tröstler János német fordításában.

Erdély öröksége (Apa és fiú). Bp: Franklin (1941)

5. k. 205—7. lap

Fk. 98375/5

Fenti részlet magyar fordításával.

Szalárdi János (1601—1666)

Síralmas krónikája (I. fentebb)
594—5. lap.

Futólag említi a fenti eseményt.

Kraus György (1607—1679)

Siebenbürgische Chronik 1608—1665. Wien 1864. (Fontes rerum Austriacarum Abt. I. B. 4.)
2. k. 94. lap.

A mozgalmas események közé szöve, röviden elmondja a székelyek 1660-i felkelését. A 48. lapon közli, hogy a detronizált II. Rákóczi György, az urak nagy bosszúságára és ellenállása mellett, szabadságot ígért a táborához csatlakozó jobbágyoknak. A szász városok köznepe közt is sok a zendülés ebben az időben.

THÖKÖLY KURUCVILÁGA. 1673—90.

Babotsay Izsák

Fata Tarczaliensia azaz Tarczal városának főbb változásai. Közli Rummy Károly György: Monumenta Hungarica sermone nativo scripta azaz a magyaroknak magyar nyelven írt emlékezetes írásaik. Pest: Trattner 1815.

1673—4. éveknél szól a kuruc mozgalom hullámszásairól, portyázásokról.

— Pest: 1817. (2. kiad.)

Adalékok Zemplén vm. történetéhez. 1900. évf.

5. k. 138—9, 171, 201—3, 237—9. lap

Inczédi Pál (1666—1724)

Naplója. Közli Szabó Károly és Szilágyi Sándor. Pest: Pfeifer 1860. Lugossy J.: Tört. emlékek a magyar nép községi és magánéletéből 2.)
16—17. lap

Fk. 80970, 46557, 43257

Mikor Thökölly elfoglalta Erdélyt, kurucsága igen szaporodott az erdélyi népből. Prédálták az urakat.

Allocutio ad Hungaros. Ad sículos. Ad valachos.

Közölve: Apot Péter verses művei és levelei. Bp: Akad. 1903. (Magy. tört. emlékek, II. oszt. 36.) Gunyvers az erdélyiekről. 1674. Névtelen szerző versei.
430, 434, 438. lap

Ismeretlen eredetű szatírák Erdély vezető politikusairól, majd különböző rendeiről. Magyarokon a nemesek értődnek: szemükre hányja a jobbágyok mindenképpen való nyúzását. A székely: szabadságának csak palástját viseli, szolgál, nyakára ülték a tisztek. Az oláhok lázadásokat, főrendek kiirtását, nyomorúságban való elzüllöttséget vet szemére. E magyar versek költői magyarázatai az Erdélyre is utóbb átcsapó kurucvilágnak.

Ottlik György

Önéletleírása. Közli Thaly Kálmán: Történelmi naplók. Bp: Akad. 1875. (Magy. tört. emlékek, II. oszt. 27.)

7, 22, 81—89. lap

Fk. 3381/27

Egy 1672-es templomfoglalásnál a nép kergeti el a karhatalmat. A Thökölly mozgalom leírásánál a népet csak akkor említi, mikor az úgy hanyatlik, a kurucok fosztogatnak és a nép elhagyja őket. Rákóczi zászlóbontásánál a mozgalom gyors terjedéséről szól s hogy maga is császári tiszt lévén, Trencsénből hogyan pártol át kurucnak majd minden közkatonájára. Ő is átállt, ameddig érdeke kívánta.

Szeles János (18. szd.)

Székelyudvarhely története. Közli: Erdélyi Múzeum, 1898. évf.
396—402, 589. lap

Fk. 3452

A Thökölly és a Rákóczi kurucvilágot csak a városi polgárok szűk szemszögéből látja: nyugtalanságot okoztak. A harc után egy kuruc nem szolgáltatotta be puskáját, ezért évek múlva felakasztották.

Bethlen János (1613—1678)

Historia rerum Transilvanicarum ab a. 1662—1673. Viennae: Kurzbeck 1783. 1—2. k.
2. k. 308—24. lap

A bujdosók első hadjáratát írja meg. Kezdetén (272. lap) a parasztok még agyonverik a szatmár-megyei csata után menekülő nemeseket. Később (309. l.) a felkelőkhöz „gonosztevők söpredéke” csatlakozik, akik nem tisztek alatt, csapatokban harcoltak, hanem 1672 szeptemberétől decemberig a várakat stb. fosztogatták. Az egyébként is homályos előadásból csak itt gyanítható, hogy a zűrzavar szervezetlen parasztfelkelésekkel is járt.

A HEGYALJAI ZENDÜLÉS. 1697.

Rákóczi Ferenc, II.

- Confessiones et aspirationes principis chrissiani. Bp: Akad. 1876.
50—58, 141—146. lap Fk. 25854
A Vallomások. A fejedelem elmondja a tokaji zendülést, majd hogyan hozták haza a parasztok lengyel földről.
- Önéletrajza és egy keresztény fejedelem áhításai. Bp: Akad. 1876. Fk. 26822
Azonos előbbivel, csak címlap és I—VIII. lap magyar.
- Önéletrajza. Latinból ford. Domján Elek. Miskolc: Szelényi 1903. Fk. 321067
Előbbinek teljes magyar fordítása.
- Vallomásaiból. Latinból fordította Kajlós Imre. Bp: Wodianer 1903. (Magyar könyvtár. Két füzetben.)
1. füzet 76—80. lap
A lengyel földről való hazahivatásának részlete megtalálható e kivonatos fordításban.
- Emlékezései és vallomásai. A szemelvényeket ford. és bev. Geréb László. Bp: Officina 1942. (Officina kvtár.)
7—13. lap Fk. 310762, 310082
A Vallomásokból a tokaji zendülést tartalmazza.

Az 1697-i parasztmozgalom lefolyása Sárospatakon.

Tartalmazza: Historia domestica S. N. Patakenis S. J. Annales Diar. Tom. I. 1663—1753. (A budapesti Egyetemi Könyvtár kéziratárában.) Vonatkozó rész kiadása, párhuzamosan Visegrádi János magyar fordításával: Adalékok Zemplén vármegye történetéhez. Sátorajja-újhegy. 1910. évf. 65—71, 175—180, 1911. évf. 70—74, 165—169. lap

A sárospataki jezsuiták házinaplója, napi följegyzésekben beszéli el a tokaji zendülést, a sárospataki vár elfoglalását s a mozgalom bukását. A nép a papok ellen fordult.

Fk. 1118

Károlyi Sándor gr. (1668—1743),

Önéletírása és naplójegyzetei. Pest: Akad. 1865. (Magy. tört. emlékek 4—5.)

Fk. 3381/

Tárgyalja az 1697-i népfölkelést. A kiadás alapjául szolgáló kéziratból az 1698—1703 közti rész hiányzott.

Timon Sámuel (1675—1736)

Epitome chronologica rerum Hungaricarum et Transylvanicarum. Claudiopoli [Kolozsvár]: Acad. 1764.
296—7. lap

Röviden elbeszéli az 1697-i zendülést és felsorolja annak vezetőit.

Tokaji veszedelem

Közli Thaly. Adalékok a Thököly és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. Pest: Ráth 1872.
1—2.

1. k. 275—281. lap

Fk. 35225

Két változata van. Az 1697-i hegyaljai zendülés leverése után a császári csapatok rettenetes égetést, gyilkolást műveltek Tokajon és Patakon. Ezt siratja a prot. énekszerző. Az u. o. közölt töredékes változat szövegében kat. felfogású torzítások vannak.

Zilahy János

Phaeton tüze. Közölve: Irodalomtörténeti Közlemények, 1917. évf.
330. lap

Fk. 3302

1698-ban íródott ének, melybe hosszadalmasan bele van szöve, Gyöngyösi modorában. Phaeton története. A szerző tállyai ref. iskolamester volt. Panasolja a fölkelést, mely Phaeton módjára többet akart mint amennyit birt. A császáriak pusztítását nagy erővel és szemléletesen ábrázolja.

Szirmai András

naplója. Közölve: Adalékok Zemplén vm. történetéhez. 1898.
3. k. 280.

Szól az 1697-i hegyaljai zendülésről.

Kovács János

A magyar krónikának rövideden lerajzolt sommája. (I. fent.)
41—42. lap

Babocsay Izsák

Fata Tarczaliensia azaz Tarczal városának főbb változásai (1670—1700.) Írta nemes, a nevezett város hites nótáriusa. Közli Romy Károly György: Monumenta Hungarica sermone nativo scripta azaz a magyaroknak magyar nyelven írt emlékezetes írásai. Pest: Trattner 1815.
138—162. lap **Fk. 313293**

1697-ben »néhány alacsony sorsu« emberek a hegyekben szervezkednek, majd elfoglalják Patakot és Tokajt; a németek után »minden kalapot hordó magyaroknak estek.« A szőlőkapások csatlakoznak hozzájuk. Vereséget szenvednek, de ismételtén visszatérnek. 1698-ban a nemesség beszedi a parasztság »puskáját és egyéb fegyverit«

— Pest: 1817. (2. kiad.)

Ugyanez közölve:

Adalékok Zemplén vm. történetéhez.

8. k. 136—9, 171—3, 201—3. lap

Illyés István (1650—1711)

Krónikája. Közli Knauz Nándor, Magyar Sion 1865. évf.
820—21. lap

Fk. 4443/3

A hegyaljai zendülésről rövid, tömör följegyzést ad.

Csányi János (Tschány, Hans)

Ungarische Chronik vom Jahre 1670 bis 1704. — Tört. Tár. 1858.
165—166. lap

Fk. 3044

Soproni polgár elbeszélése: hegyaljai zendülés még környékükön is felizgatta a parasztokat.

— Pest: Akad. 1858.

165—66. lap.

Fk. 54658

Előbbinek különlenyomata.

Czegei Vass György (1644—1705)

Naplói. Magyar tört. évkönyvek és naplók a 16—18. szdból. 3. k. (Magy. tört. eml. II. oszt. 35.) Bpest: Akad. 1896.
260. lap.

Fk. 3381/35

Röviden megemlékezik a hegyaljai felkelés híreről. a németek vérengzéséről, gyermekgyilkolásáról

RÁKÓCZI FERENC FÖLKELESE. 1703—7.

Rákóczi Ferenc, II. (1676—1735)

Mémoires du prince Franc. Rákóczy. La Haye: Neaume 1739. (Histoire des revolutions de Hongrie. T. 5.)

Visszaemlékezik k hogyan hívja haza Lengyelországból a nép. A népcsődület kudarca. R. hazatérése és megindulása, gyors sikerei parasztseregével, a nemesség csatlakozása. Az ország gazdasági, társadalmi viszonyainak ábrázolásánál megemlékezik az 1514-i törvények ember-telenségéről a parasztok úrgyűlöletéről, a kat. egyháziak anyagiasságáról és németbarátságáról. Az erdélyi országgyűlés eltiltja a parasztot a katonáskodástól. A parasztok előbb saját költségükön katonáskodtak, utóbb cserbenhagyják mozgalmát és serege széthull.

— Mémoires sur la guerre de Hongrie depuis l'année 1703 jusqu'à sa fin. Emlékiratai a magyar háborúról. Bp: Akad. 1875.

10—30, 45—47, 51—60, 71—75, 156—160, 163—4. lap

Fk. 29761

— Emlékirata a magyar hadjáratról 1703—1711. Győr: Sauervein 1861.

Fk. 46529, 56002

T eljes magyar fordítását közli Ráth K. További kiadásai:

— Pest: Ráth 1866. Közli Ráth Károly és Thaly Kálmán.

— « 1868. Azonos előbbivel. Továbbá:

— « 1872. Emlékiratai a magyar háborúról 1703-tól végéig.

— « 1872. Ugyanannak 5. kiadása. Ford.: Thaly K.

Fk. 54667

Az emlékiratok új fordítása.

— Emlékiratai. Saint-Simon emlékirat-részleteivel. Thaly Kálmán jegyzeteivel. Fordította Vas István. Bp: Révai 1948.

Fk. 319587

— Emlékezései és vallomásai. A szemelvényeket fordította és bevezette Geréb László. Bp: Officina 1942. (Officina könyvtár 15.)

39—52, 54—55, 61—63, 67—68. lap

Fk. 310762, 310082

Tartalmazza a parasztfölkeléssel kapcsolatos fenti részek fordítását.

Rákóczi Ferenc, II.

Confessiones et aspirationes... (L. fentebb.)
141—146. lap

A parasztok által Lengyelországból történt visszahívása és a dolhai csata híre.

Erdély öröksége 7. Erdély változása (I. fent)
7. k. 123—129. lap

R. F. hazatérése, Domján E. fordításából.

Tsétsi János, ifjabb (1689—1769)

Havi krónikája a Rákóczi-háború történetéről. Közli Thaly: Történelmi naplók. Bp.: Akad.
1875. (Magy. tört. emlékek II. o. 27.)

259—266, 285—290, 297, 300—1, 315—6, 337—9, 349—351, 366, 372—3. lap. Fk. 3381/27

A szerző fiatal prot. teológus volt, a nép közelében élt. A Rákóczi fölkelés elején örömmel számol be a gyors sikerekről, utóbb sokat foglalkozik a rézpénz árfolyamával, az adószedés módoszataival, a bányavárosok ellenséges kézre kerülésének jelentőségét hangsúlyozza, megőrjíti a főurak kapzsiságát, könnyelműségét: öt esztendő sikereit nem nekik, hanem istennek tulajdonítja. A nép nyomorúságát többször festi.

Bethlen Miklós, gr. (1642—1717)

Önéletrajza. Pest: Akad. 1806. (Szalay: Magy. tört. emlékezők 2—3.) Fk. 35525/2—3

Az 1700-as évnél a jobbágyok kíméletlen terheléséről ír, amit Teleki kezdett. Rákóczi fölkelésénél megjegyzi, hogy a mozgalmat Kis Albert hetven talpással kezdte s ugrásszerűen növekedett.

— Élete leírása magától... [Kb. egykorú kéziratos másolatban.]

Fk. 09/998

Szakál Ferenc

Naplója 1698—1718. (Kiadása: I. Inczédi Pál.)
45, 49—72. lap

Fk. 80970, 46557, 43257

Kolozsvári polgár emlékezései, az erdélyi kurucokkal való érintkezések vázolásából kitűnik, hogy gyöngén szervezett népi mozgalom volt, de tömegek álltak mögötte. A kolozsváriak is sokan kiszöktek hozzájuk.

Erdély öröksége 7.
159—176. lap

Vizaknai Briccius György

naplója 1693—1717. (Kiadását lásd: Inczédi Pál.)
95—114. lap

F. 80970, 46557, 43257

A naplófeljegyzésekből, melyet e kolozsvári polgár hagyott, világos, hogy fel-fellobbanó népmozgalom volt a kurucvilág Erdélyben, ezzel a kolozsvári polgárok is rokonszenveztek, amiért a császári megszállás alatt is gyanusaknak, rebelleknek tekintették őket. »Szegény kurucok a németet... úgy levágják, hogy csak mi sem jöjjön vissza bennük» — írja egy helyen. Utóbb maga is Rákóczit szolgálja.

Czegei Vass György (1644—1705)

Naplói (L. fent.)
362—438. lap.

Beszámol az erdélyi fölkelő kuruchadak Kolozsvár körüli portyázásairól, a város meghódolásáig. 377. lapon szól a holdvilági csatáról. 374. lap így foglalja össze az 1703. évet: Ez esztendőben ősszel, de kivált télben támadta Erdélyben paraszthad, akik az uraknak és főrendeknek mindenféle marhájakat eldúlák... (Ezt részletezi.) A szófogatlan jobbágy miá nagyobbára vetetlen maradtunk.

Csányi János

Ungrische Chronik. (I. fentebb.)
175—220. lap

Fk. 54658

Sokat ír a kurucok Sopron körüli portyázásairól 1703—4-ben.

Szirmai András

naplója. Közölve: Adalékok Zemplén vm. történetéhez. 1900.
5. k. 80, 142—3. lap

Szól a Rákóczi fölkelés kitöréséről.

Szeles János (18. szd.).

Székelyudvarhely története. (L. fentebb.)

Károlyi Sándor (1668—1743)

Önéletírása 1697—1703. Közli Pásztor Lajos a Magyar Könyvszemle 1946. évf. 112—121. lapján.

Fk. 0100/4

A Magy. tört. eml. sorozatában megjelent önéletírásból ez a rész hiányzik, mert a kéziratból kivágták. Újabb történet megtalálása. Az 1703-i fölkelés, a dolhai ütközet, Rákóczi érkezése, az író átpártolása. Azután csak hadmozdulatok és utazgatások följegyzése következik.

Ottlik György

Önéletírása. (L. fentebb.)

Zweig János Kristóf

Pótlékok az 1703—1707-iki magy. történetekhez Zweig naplójából. Közli Kacsovics Lajos. Tudománytár VI. k. Pest: M. Tudós Társaság 1835. 146—185. lap

Selmeci bányamester németnyelvű naplója, fentiekben magy. fordításban, helyenként kiegészítve. Bemutatja az evangélikus hitű polgárság hangulatát a Rákóczi fölkelés kezdetén. Észreveszi, hogy a kurucoknak nagyobb a híre mint ereje. A sereghez egyre-másra követelnek a várostól bányászlegényeket, százsámra, a műszaki csapatokhoz.

Illyés István (1650—1711)

Krónikája. (Ld. fentebb.) 829—32, 881—919. lap

E naplófeljegyzésekből kitűnik a Rákóczi-kori papok sopánkodása, mert a hadak járása anyagi terhekkel jár. Elmondja a kuruc hadműveleteket, kőborlásokat, a székely kurucok 1706-i lemeszárását s a császári csapatok előrenyomulásakor a jezsuitákra írt latin epigramát, mely szerint újra felkel a napjuk.

Felvinczi György

kuruc énekei. Közölve: Erdélyi Múzeum, 1908. évf. 173—175. lap

Fk. 3452/25

1704-ben siralommal emlékezik meg a holdvilági, feketehalmi és különösen a kolozsvári vesztett harcokról. »Bátran a nemesség utána nyomula. Számtalan közülök hirtelen elhulla.« Kanyaró F. közlése.

Gyászének a holdvilági és feketehalmi harcról.

Közli Thaly: Adalékok a Thököly és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. Bp: Ráth 1872. 2. k. 31. lap

Fk. 35225

A székely kurucok 1704-i véres csatavesztését siratja.

Erdélyi Múzeum. 1930. évf. 273—76. lap

Fk. 3452

Előbbinek töredékes, teljesen eltérő változata, a kolozsvári unit. főisk. Bocskor-Dalokkönyve alapján. Alighanem ezt említi a Tört. Tár 1896. évf. 125. lapján.

Szegénylegény éneke

Közli: Századok 1904. évf. 691—95. lap

Fk. 3049/38

1707-ben keletkezett ének, mely a szegény kurucok elkeseredését tanúsítja az urak ellen, csalódásukat, hogy sem szabadságot nem nyertek, sem rendes zsoldot nem kapnak. E vers néhány szakasza kuruc versgyűjteményekben, Thaly nyomán: Kuruc katona dala címen ismeretes. (L. Esze Tamás tanulmányát a Magyar Századok. Bp: Egy. ny. 1948. kötetben.)

Ének a kurucvilágról

Közli: Századok 1904. évf. 675—686. lap

Fk. 3049/38

Az 1703—5. közti kuruc harcok sorának költői emléke, időről-időre rögtönzött szakaszokban. Ugyanennek eltérő s lényegesen gyöngébb változata Dálnoki Veres Gerzson verses krónikájában Thaly: Adalékok 2. k. 33. és köv. lapokon.

Rákóczi fölkeléséről

Közli Thaly: Adalékok. 2. k. 8—11. lap

Fk. 35225

Alighanem még 1703-ban, prot. deákos közrendű ember költötte vers a fölkelés első eseményeiről. A 15. szakaszban parasztok visszaszegezett kaszáját említi fegyverként. A végétől számított negyedik szakaszban »a porciót országunkból kivenni« helyett más kéziratban a »német« kiveréséről van csak szó. A vers általában szerepel kuruc költészeti gyűjteményekben.

Kovács János

A magyar krónikának rövideden lerajzolt sommája. (I. fent.)
49—53. lap.

Rákóczi Ferenc éneke

Közli Thaly: Adalékok.
2. k. 13—19. lap

Adón, exekución siránkozó közrendű ember örvendezése a fölkelés kitörésén és tábora növekedésén. Egy helyen Rákóczit, Bercsényit szólaltatja meg, alighanem innen a költemény címe. Kuruc versgyűjteményeink általában tartalmazzák.

Két szegénylegénynek egymással való beszélgetése.

Erdélyi Pál: Kuruc költészet. Bp.: Franklin 1903. (Magy. Remekírók.)
120—24. lap

A Szegénylegény énekével azonos hangulatú vers, szemére veti Rákóczinak, hogy megszegte a szegénységnek tett ígéretét és már csak méltatlan urakkal törődik, a katona legfeljebb értéktelen kongópénzt kap.

A PÉRÓ-LÁZADÁS. 1735.

Apor Péter, altorjai báró, (1676—1752)

Munkái. Pest: Akad. 1863. Magy. tört. emlékek 2. oszt. 14. k.)
191—192. lap

A prózai iratok közt Synopsis mutationum c. al. a szerző évkönyvszerű följegyzéseket ad. Az 1735. évvel rövid, tömör összefoglalás Péró fölkeléséről. Pérot vitéznek és Rákóczi egykori kapitányának mondja s dicséri. A mozgalom leverése után felsóhajt: „Igy szabadtott meg bennünket isten a rémülettől.”

— Verses művei és levelei. Bp.: Akad. 1903. (Magy. tört. eml. 2. o. 36. k.)
1. k. 306—307. lap

Fk. 3381/36

Fentinek négy csoportrímes szakaszban magyar versbe foglalása.

Péró veszedelme

Új magyar múzeum, 1859. (Szilágyi Sándor)
182—4. lap

Fk. 19860/17

K. Papp Miklós: Az 1735-iki zendülés története. Kolozsvár: K. Papp 1865.

134—137. lap

Fk. 40308

Thaly Kálmán: Adalékok a Thököly és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. Pest: Ráth 1872
2. k. 423—430. lap

Előbbiek Szilágyi Sándor gyűjtése egy hódmezővásárhelyi kéziratból. Utóbbi a Széchenyi könyvtár Hung. quart. 175. II. kézirata (Jankovich gyűjtemény) tartalmazza, későbbi szöveg és tizenhat szakasszal bővebb az előbbinél, mely helyenként népballadaszerű. — Az ének elmondja, hogy a magyarok Péró titkos biztatására felkeltek, de váratlan hirtelenséggel vereséget szenvedtek. Összefogdosták és Budára vitték őket bíróság elé. Péró búcsúszavaival és kivégzésével végződik.

Rebellisek éneke

Közölte Kozocsa Sándor az Irodalomtörténeti Közlemények 1929. évf.

Fk. 3302

Közös töből ered az előbbi énekkel, de míg annál az elbeszélésbe olvad a siralom, ennél a budai rabok siralmán van a súlypont és csak mellékes az elbeszélés. Számos szakasza több-kevesebb eltéréssel azonos a Péró veszedelmével. Budán, a Csonka-toronyban költötte a névtelen szerző, rabtársai kedvére.

Új szomorú ének

Rövid példa... Buda, 1749. (lásd alább).

Fk. B 0994/14, 40308

Alighanem egy katolikus rendi iskolában előadott jelképes játék. Szégyentelen hódolása a nemesi osztálynak Ausztria felé, melynek serege biztosítja mindenkor a nemesség uralmát. A könnyen folyó vers a kivégzésre vitt budai rabok bűnbánó énekével végződik. Más kiadásai:

Új magyar múzeum, 1859. (I. fent.)

196—199. lap

Közölte K. Papp Miklós (lásd fent).

174—179. lap

Thaly: Adalékok (lásd fent).

2. k. 433—437. lap

Mednyánszky Antal, br. († 1796)

Elegi illustrissimi adolescentis Antonii I. b. Mednyanszky de Medgyes poetae Cassoviensis.
Kassa : Acad. 1735.

Tehetséges fiatal költő sorra veszi Lengyelország, Itália, a Rajnavidék háborús zavarait, békét kíván Magyarországnak. Két verse foglalkozik a Péro lázadásával: A felsőmagyarországi nemességhez, midőn a tiszántuli lázadók ellen hadbaszállt. És: a költő örvendezik a lázadás leverésén. A lendületes latin elegiák nemesi szemléletűek, egyben mutatják a nemesség országos rémületét a helyi jellegű zendülés miatt, melynek mérhetetlen jelentőséget tulajdonítottak.

Czegei Vass László († 1738)

Naplói. Magy. tört. évkönyvek és naplók a 16—18. szdból. 3. k. Bpest : Akad. 1896. (Magy. tört. eml. II. oszt. 35.)

587—588. lap.

Fk. 3381/35

1735-ről szólva, megemlékezik a Péro-lázadás híreről: kurucnevezet alatt konfluált és Gyula tájékaira s ott körül való pusztákra felütt s ott prédát tett colluvies stb.

Kácsor Keresztély (1710—1792)

Annales provinciae Hungariae scholarum piarum.
93—98. lap

A piarista író a kérdéses időben debreceni házfőnök. A Péro-lázadás híre a környékbeli nemesség a városba menekül, a katolikus nemesek a piarista rendházban való fegyveres védekezést tervezik a felizgatott néppel szemben. Debrecenben a mozgalomnak katolikus-ellenes éle is van. »No, ti fekete ördögök, nem sokáig lesztek! — biztatják a piaci kofák is a papokat. (L. a bp. kegyes tanítórend főgimn. értesítője 1908—9. 20. lap, Fridreich Endre tanulmányát.) Kácsor a Historia domus Debreceniensis S. P.-ben írta meg emlékeit, onnan került címbeli munkába. (A Bp. piarista rendház könyvtárában.)

Balla Gergely (1710?—1772?)

Nagykőrösi krónika. Kiadta Szabó Károly és Szilágyi Sándor. Kecskemét : Szilágyi 1856.
102—116. lap

Fk. 43257, 27751

Aprólékos helyi értesülések alapján mondja el a nagykőrösi polgár a Péro-lázadás lefolyását. Kitért, mikor a francia háború miatt kivonták a csapatokat az országból, de a tudatlan résztvevők maguk leplezik le szándékaikat és vezérüket; hamar elnyomják őket.

Ez okban s eredetben Magyar Országnak Királyi Actor Fiscussa

általt Szegedinecz Péter ellen, másként Péro nevezett . . . ellen parancsolt és ordinált Törvény előtt szabad Királyi Buda Várában rendeltett és helyezettett. Deliberatum est.

Egy nyolcadrét ívnyi kiadvány, a Péro és társai ellen hozott ítélet s annak végrehajtásának leírása fordításával. Címe értelmetlen. Függelékben az Új szomorú ének.

Rövid példa.

miképpen öfelsége kegyes királyunk kegyelmesen ratificált sententiája szerint az 1735-ik eszt. Felső-Magyarországban, Tiszántul tumultust kezdők 4. ápril 1736. esztendőben exequáltak. azonfölül kik kisebb grádicsán ezen tumultusnak tapasztaltattak, Budai várban békóban valamely ideig sanyargattattak, némelyek publikált sententia után szabadon eresztettek. Buda : Nottenstein 1749.

Fk. B 0994/14

A K. Papp Miklós által is közölt ítéletet — az esemény elbeszélésével — és az annak végrehajtásáról szóló jelentés ponyvakiadása. Függelékben az Új szomorú ének. (Részleteket megvilágító iratokat l. még Palugyay : Magyarország. tört. stb. leírása, Pest, 1855. IV. k. Békés-megye. Századok 1870. évf. Thaly K. 33—35. l., Papp M. fenti m. 199—210. l.)

Kovács János

A magyar krónikának röviden lerajzolt sommája, melynek első része Pethő Gergely munkájából szedegettetett . . . Continuatioja a magyar krónikának. Második rész. Pozsony : Spaier : 1742.

132. lap

Fk. B. 943/467

Kortárs rövid megemlékezése, hibás.

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI ZENDÜLÉS. 1753.

Szőnyi Benjámín (1717—1794)

Históriás éneke a hódmezővásárhelyi zendülésről, 1753-ban. Közli K. Papp Miklós: Az 1753-iki zendülés története. Kolozsvár: K. Papp 1866.
158—173. lap

Fk. 40308

K. Papp nem ismeri a vers szerzőjét és a Péro-lázadásról szóló versként közli. Tárja: Hmv. környékén 1753-ban, még mindig Rákóczi nevével, zavaros parasztfölkelés támadt a pásztornép között, de könnyűszerrel elnyomták. A kormány katonái garnizóztak a városba, a terhek csökkentése érdekében írta a város ref. lelkésze a verset, melynek 1. részében előadja a község egész múltját, hangoztatja mindenkorai lojalitását, a fölkelést az aljnépnek tulajdonítva, nagyobb vigyázást ígér és kegyelmet kér a királynőtől.

— Eredeti teljes magyar nyelvű kézirata a hódmezővásárhelyi ref. egyházközség jegyzőkönyvében.

1. k. 63. és köv. lapok

— Nova thessara fidelitatis et homagii... per Timotheum Archonphilum. A Széchenyi könyvtár kéziratárában Quart. lat. 1603. sz.

Ugyanennek maga a költő által készült teljes latin fordítása.

— Vásárhely hollétéről és régi dolgairól. Közölve: Tudományos Gyűjtemény, 1819. évf.

Fk. B 051/99

Fenti magyar költemény 1. része, Thököly, Bercsényi, Rákóczi, Péro és kisebb mozgalmak említésével. Ugyanennek lenyomata:

Palugyay Imre, ifj.: Magyarország történeti, földirati, s állami legújabb leírása. Pest: Heckenast 1855.

4. köt. Békésmegye történeténél.

Ítélet az 1753-i hódmezővásárhelyi zendülők ügyében.

Századok, 1870.

36—43. lap

Fk. 3049/4

Terjedelmes írat, tiszta magyarsággal. Elevenen, részletesen elbeszéli az egyes résztvevők tevékenységét. Kurucoknak nevezték magukat s összeköttetésben álltak a törökországi bujdosókkal.

A MÁDÉFALVI VESZEDELEM. 1763.

Conrad Mihály, heidendorfi (1730—1821)

Önéletrajza. Közölve: Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge XV Kronstadt [Brassó]: Gött 1853—60.
127—152. lap

Erdélyi kormányzékhi hivatalnokként résztvevett a székely határőrvidék szervezésében, élénken írja le a mádэфalvi veszedelmet, midőn a katonának állni nem akaró székelyek tiltakozó tömeget halomra lötték.

Erdély öröksége. A másik magyar haza. Bp: Franklin (1941).

8. k. 101—115. lap

Fk. 93375/8

Fenti részlet magyar fordítása németből.

Szeles János († 1782?)

Székelyudvarhely története. Közli: Erdélyi Múzeum, 1898. évf.

578—585. lap

Fk. 3452

A székely határőrvidék szervezésekor mutatkozó tömegmozgalmak és elégedetlenség kortárs elbeszélése. Aki katonának állt, szabadult a jobbágyság alól, a székelyek azonban csak otthon saját tisztjeikkel, hagyományos módon akartak katonáskodni, nem a császári seregben.

NÉVTELEN ZENDÜLÉSEK A 18. SZÁZADBAN.

Hannulik János (1745—1816)

Az emberi vadságról. — Az Igazságról. Közölve: Lyricorum libri duo. Nagykároly: Eitzenberger 1780—81.

Két óda [3. könyv 5., 7.]. Az előbbiben kikel a parasztmozgalmak esetén hozott, kegyetlen formában végrehajtott halálos ítéletek ellen: így nem lehet a népet fékentartani, ez lázasztó; ez a világ el fog pusztulni. — Utóbbi az úri önkényt rója meg, mely elveszi a paraszt földjét s egyebet sem tud mint veretni, kivégeztetni.

HÓRA ÉS KLOSKA. 1784.

Baróti Szabó Dávid (1739—1816)

A lantához. Kiadva: B. Sz. D. megjobbított s bővített költeményes munkái. 1—3. Komárom: Weinmüller 1802.

Sapphói szakokban írt óda. A költő végromlástól tart: Hóra paraszti kezével öszvemetélt lantja húrjait. De a katonaság megütözik, legyőzi a fölkelőket, reménye újra éled. Az egyes szakokat jegyzetekkel magyarázza, utal a Hóra-lázadás eseményeire. Frissiben, a történetek hatása alatt íródott, nemesi szemléletű vers. A nemességet azonosítja a világrenddel, a kultúrával.

Göttfy Borbála

Néhai Mátisfalvi Göttfy László háznépének Hóra pórhada miatt esett romlása. Pest: Szubuly 1823. **Fk. 49048, B 323/56**

Az emlékirtnő gyermekkori élménye a román parasztság fölkelése. Apját megölik, anyjával bujdosik. Hórát a nép parasztkirályként tiszteli, a nemességet ki akarják irtani. A nemesség magyar lévén és nyugati vallású, a parasztok nem bántják, aki áttér hitükre.

— Közölve: Erdély öröksége. A másik magyar haza. Bp: Franklin (1941.)

8. k. 149—183. lap

Fk. 98375/8

Bajesdi Vitán Sándor

A dévai mezőn a Hórákkal történt csatáknak rövid, de igaz leírása.

Tud. Gyűjt. 1822. 12. K.

A dévai falak mögé menekült nemesség és katonaság csatározásai a parasztfölkelőkkel. A magyar és a nemes fogalma mindkét részen összezavarodott. U. ezt lenyomtatta:

— Pest: 1825.

Erdély öröksége. (Lásd fent.)

8. k. 142—148. lap

Fk. 98375/8

Kis András és Domokos Ferenc

Erdélyben véghezvitt pusztítása és feltámadása oláh Hórának. Közölve: Hazánk c. folyóirat 3. évf.

149—153. lap

A nemesség menekülését és városokban összeverődését beszéli el, továbbá a paraszthad pusztító vonulását a falvakon és kastélyokon át. Lenyomata:

Erdély öröksége. (L. fent.)

8. k. 136—141. lap

Fk. 98375/8

Szabó Pál

Abrudbánya elpusztításának csekély leírása. Közölve: Történelmi Tár, 1908. évf.

460—465. lap

Fk. 3044

„Megjegyzésemelto siralmas állapotja n. Erdélyországában ns. Zaránd, Hunyad és Fejér vármegye magyar urai és nemes rendeknek.”

U. cz. Erdélyi Múzeum, 1895. évf.

163—168. lap

Fk. 3452/12

Mátyási József (1765—1849)

Második Józsefnek hét első királyi esztendeje. Készült az 1787-dik esztendőnek az emberség és megvilágosodás hetedik esztendejének végén. Közölve M. J.: Semminél több valami. Első darab. Pozsony: Weber 1794.

87—98. lap

Terjengő elmélkedésekkel telefűzött szidalom, egyetlen mentsége, hogy József császár reformtörekvéseinek mentségére készült, melyek nem tehetők felelőssé a parasztlázadás tetteiért. Közli Gyöngyösi János (l. alább) két idevágó leoninusát is.

Jankovich Miklós

Hóra erdélyi támadásának és gyilkolásának diáriuma. 1784.

Balta Sámuel

Brevis descriptio rebellionis Horiae in Transsilvania.

Benkő József

Az 1784-ben támadott oláh zenekonának leírása. Kolozsvári nagy naptár. Kolozsvár: K. Papp 1865.

104—113. lap

Gyöngyösi János (1745—1818)

Magyar versei. Bécs, 1790.
75—80. lap

Leoninusokban írt három durva pamfletet tartalmaz, melyek a parasztféleket ostoba jobbagyként és kegyetlen fenevadként szidalmazták. Megjelentek továbbá:

Magyar versei, 1—2. Pest, 1802—3.
1. k. 77—83. lap
Erdélyi Múzeum, 1904.
476—77. lap

Fk. 3452/21

Gúnyversek Hóráról és Kloskáról címen közli fentieket egy kézirat egykori másolatból

Zuverlässigste und vollstaendigste Erzaehlung

des Aufruhrs der Wallachen in Siebenbürgen sammt den Portraits ihrer zwey Anführer des Hora und Klotschka. (h. n.) 1785.

Kétségkívül hazai névtelen szerző. Rokonszenvez a fölkelőkkel, akik a lakosság kétharmadát alkotják s teljesen jogtalanok az elősdi nemességgel szemben. Felkelésük tervszerűtlen, mert tudatlan, szedett-vedett nép. Hora azonban a német klasszikusokat is olvassa, csak Klopstockot tartja nehéznek. (Apponyi: Hungarica 2491.)

Pézteli József (1750—1792)

II. József életének rövid leírása. Komárom, 1791.

Kurze Geschichte der Rebellion in Siebenbürgen. Strassburg: Bartholom. 1785.

Régi írások. I. Dávid János nagyenyedi kántor levele a gyergyóalfalusi plébánoshoz a Hóra- és Kloska-féle lázadásról.

(1784. 2. Abrudbánya feldúlásáról. 1784.) Közművelődés, 1917. 19. lap

Hóra vezérsege alatt esett paraszt oláh had. Közli: Magyar Hírmondó, 1785. 2. levele.

Ezt közli:

Győri Közlöny 1885. 29. sz. Kárpáti Endre.

[Hóra kivégzésének leírása.] Magyar Hírmondó, 1785. márc. 16. 21. levél.

Horja und Klotschka Oberhaupt und Rathgeber der Aufrührer in Siebenbürgen. Eine physionomische Skizze. Hermannstadt: 1785.

Die Geschichte von Siebenbürgen... Mit den Schattenrissen der beyden Rebellen Horia und Gloczka. Strassburg: Barthol. 1785.

Siess Lajos — Schenk Mihály

De annis 1784 et 1785 relationes domini actuarii Ludovici Siess de tumultu et insurrectione gentis Valachicae in Transsylvania contra nobilitatem et nationem Hungaram ibidem de tempore in tempus domino archivario Joanni Michaeli Schenk Kismartonium submissae. Közli: Tört. Tár 1901. (A Hóra világ kismartoni krónikája.)
1—40. lap

Fk 3044/39

Siess Lajos (sz. 1751.) Eszterházy hg-i megbízott Erdélyből küldött leveleiből egybeírta Schenk M. hg-i levéltárnok összefüggő, elbeszélő mű alakjába. Német nyelvű. Mint címe is mutatja, szemléletesen ábrázolja a felkelés társadalmi okait.

*

E munkából különnyomat is készült, mely a Fővárosi Szabó. Ervin Könyvtár Tanulmányok XXIII. köteteként jelent meg. Címlapján F. G. Rugendas rézkarca gyülekező parasztkurucokat ábrázol az 1700-as évekből. A kiadásban további tizenegy kép van, fakszimilék és ábrázolások a régi parasztlázadások korából.

TÁJÉKOZTATÓ A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁRRÓL*)

Vezetőség: dr. Dienes László igazgató, Kőhalmi Béla mb. igazgató,
Solti Andrásné aligazgató

I. Társadalomtudományi Központi Könyvtár.

VIII., Szabó Ervin-tér 1.

1. A központban csak tudományos könyvanyag van.
2. Nyitvatartási idő: 9—20 óráig.
3. Van kölcsönzés és helybenolvasás. (Olvasó- és folyóiratterem.)
4. A kölcsönzés feltételei:
 - a) személyazonosság és lakás igazolása;
 - b) Budapesten lakásfőbérlet;
 - c) Ha nincs lakásfőbérlet, olyan jótállót kell megnevezni, akinek főbérleti lakása van.
5. Kölcsönzési díj évi 10 forint. (Két részletben is fizethető.) Fővárosi alkalmazottak évi 5 forint, egyetemi, illetve főiskolai hallgatók és bér munkások évi 2 forintot fizetnek. *Kölcsönzési díj fizetése alól az élmunkások és rokonintézmények alkalmazottai mentesek.*
6. Helybenolvasás feltételei:
 - a) személyazonosság és lakás igazolása,
 - b) évi 5 forint tagdíj.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának távbeszélőszámai: 136—080, 139—512.

II. Közművelődési könyvtárhálózat.

1. A fiókkönyvtárakban szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvek találhatók.
2. A kölcsönzés feltételei:
 - a) személyazonosság és lakás igazolása;
 - b) budapesti lakásfőbérlet;
 - c) ha nincs főbérleti lakás, olyan jótállót kell megnevezni, akinek főbérleti lakása van.
3. Kölcsönzési díj évi 10 forint. (Két részben is fizethető.) Fővárosi alkalmazottak évi 5 forintot, egyetemi, illetve főiskolai hallgatók és bér munkások évi 5 forintot, népi kollégisták 2 forintot fizetnek. *Kölcsönzési díj fizetése alól az élmunkásokat felmentjük.* A szovjet könyvtárat díjtalanul használhatja bármely könyvtári olvasó tagunk. Ifjúsági kölcsönzési díj 6—14 éves korig 2 forint, 14—18 éves korig 5 forint.
4. A fiókok olvasótermei:

3. sz. fiók:	X., Szörényi-utca 3.
6. sz. fiók:	XI., Verpeléti-út 9.
7. sz. fiók:	V., Vág-utca 12.
8. sz. fiók:	III., Fő-tér 2.
10. sz. fiók:	VI., Sztálin-út 52.
19. sz. fiók:	XIII., Nász-tér 5.
20. sz. fiók:	II., Corvin-tér 6.
44. sz. fiók:	VIII., Bródy Sándor-utca 14.

*) 1949. évvégi adatok.

A FIÓKKÖNYVTÁRAK NYITVATARTÁSI IDEJE. *)

1. sz. fiók. IV., Molnár-utca 27. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombat délelőtt 10—12.
2. sz. fiók. VII., Miksa-utca 8. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombaton 10—1.
Ifjúsági könyvtár: nyitva ugyanakkor.
3. sz. fiók. X., Szörény-utca 3. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, péntek délután $\frac{1}{2}$ 3— $\frac{1}{2}$ 8, szombat délelőtt 10—1.
Olasóterem: nyitva ugyanakkor.
Ifjúsági könyvtár: hétfő, szerda délután 2—4, péntek délután $\frac{1}{2}$ 3—4.
5. sz. fiók. Állatker.
6. sz. fiók. XI., Verpeléti-út 9. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, péntek délután $\frac{1}{2}$ 3— $\frac{1}{2}$ 8, szombat délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 1.
Olasóterem: nyitva ugyanakkor.
7. sz. fiók. V., Vág-utca 12. *Kölcsönzés*: hétfő délután $\frac{1}{2}$ 3— $\frac{1}{2}$ 8, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szerda, péntek délután 2—7, szombat délelőtt 10—12.
Olasóterem: nyitva ugyanakkor.
Ifjúsági könyvtár: hétfő délután 4—6, szerda, péntek délután 3—6.
8. sz. fiók. III., Fő-tér 2. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombat délelőtt 10—1.
Olasóterem: nyitva ugyanakkor.
Ifjúsági könyvtár: hétfő, szerda, péntek délután 2—4.
9. sz. fiók. VIII., József-körút 70. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombat délelőtt 10—12.
10. sz. fiók. VI., Sztálin-út 52. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombat délelőtt 10—12.
Olasóterem: nyitva ugyanakkor.
Szovjet könyvtár: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, szombat délelőtt 10—12.
11. sz. fiók. I., Krisztina-körút 115. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombat délelőtt 10—12.
12. sz. fiók. X., Zalka Máté-tér 6. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, csütörtök, péntek délután 3—7, kedd délelőtt 10—2, szombat délelőtt 10—1.
Ifjúsági könyvtár: hétfő, szerda, csütörtök, péntek délután 1—3.
14. sz. fiók. V., Királyi Pál-u. 11. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombat délelőtt 10—12.
(Csak ifjúsági könyvtár)
15. sz. fiók. 1. sz. Mozgókönyvtár. *Kölcsönzés*: hétfő, péntek: Soroksári-úti HÉV végállomás, d. u. 3—6, kedd: XIV., Bosnyák-tér, délután 3—6, szombat: XIV., Bosnyák-tér, délután 1—4, szerda: XIII., Dózsa György-út és Lehel-út sarok, délután 3—6, csütörtök: XIV., Vezér-utca, 68-as végállomás, 3—6.

*) 1949 dec. végi állapot szerint.

16. sz. fiók. 2. sz. Mozgókönyvtár. *Kölcsönzés*: hétfő: Pestszentlőrinc, 50-es végállomás, d. u. 3—6, kedd, csütörtök: Kíspeszt, Villanytelep, d. u. 3—6, szerda: Rákospalota, délután $\frac{1}{2}$ 3— $\frac{1}{2}$ 6, péntek: Pestszentimre, 40-es végállomás, d. u. 3—6, szombat: Kíspeszt, Villanytelep, d. u. 12—3.
17. sz. fiók. 3. sz. Mozgókönyvtár. *Kölcsönzés*: hétfő, csütörtök: II., Török-u. kitérő, d. u. 3—6, kedd, péntek: XII., Lejtő-úti kitérő, d. u. 3—6, szerda: Kelenföldi kocsiszín, d. u. 3—6, szombat: Albertfalva, kitérő, d. u. 1—4.
18. sz. fiók. XIV., Amerikai-út 21. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombat délelőtt 10—1.
Ifjúsági könyvtár: hétfő, szerda, péntek délután 1—2.
19. sz. fiók. XIII., József Attila-tér 3. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szombat délelőtt 10—1.
Olvasóterem: nyitva ugyanakkor.
Ifjúsági könyvtár: hétfő, szerda, péntek délután 1—2.
20. sz. fiók. II., Corvin-tér 6. *Kölcsönzés*: hétfő délután $\frac{1}{2}$ 1— $\frac{1}{2}$ 6, kedd, csütörtök délelőtt 10— $\frac{1}{2}$ 2, szerda, péntek délután 2—7, szombat délelőtt 10—1.
Olvasóterem: nyitva ugyanakkor.
Ifjúsági könyvtár: hétfő, szerda, péntek délután 1—2.
21. sz. fiók. Mátyásföld, MSZT. *Kölcsönzés*: csütörtök délután 6—7, vasárnap délelőtt 11—12.
22. sz. fiók. Központi városháza. *Kölcsönzés*: szerda, csütörtök, péntek délután 4—6, szombat délután $\frac{1}{2}$ 1—2.
26. sz. fiók. Mester-utca 67., iskola. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 1—6, kedd, csütörtök délelőtt 10—2, szombat délelőtt 11—2.
(Csak Ifjúsági könyvtár)
44. sz. fiók. VIII., Bródy Sándor-u. 14. *Kölcsönzés*: hétfő, szerda, péntek délután 2—7, kedd, csütörtök délelőtt 10—2, szombat délelőtt 10—1.
Olvasóterem: nyitva ugyanakkor.